

1814 Ersgard

Det du nå skal lese, er litt av historien om gården Ersgard i Stjørdal kommune. Den ligger omtrent fire kilometer fra Stjørdal sentrum i sørøstlig retning, forbi den 929-årige Værnes kirke. Og faktisk så gammel kan trolig Ersgard også være. Ersgard er for vår generasjon synonymt med eidsvollsmannen Petter Johnsen Ertzgaard. Det er selvsagt mye annet tilknyttet denne ærverdige gården, men det er ikke til å komme forbi at navnet er sterkt relatert til Eidsvollsverket. I motsetning til de fem store gårdene på Stjørdal: Værnes, Hognes, Ree, Mæle og Bye, er Ersgard en tradisjonsgård. Mens de fem store var investeringsobjekter og mest som bedrifter å regne, med stor sysselsetting, utviklet Ersgard seg gjennom sterke familieband og ensrettet og jordnær virksomhet, hvor solide tradisjoner var selve limet. I den ånden og atmosfæren fortsetter Ersgard i dag inn i fremtiden.

Du vil gjennom disse sider føle at det blir mye Eidsvoll og politiske forviklinger fra begynnelsen av 1800-tallet. Men slik må det være da gården og navnet, i lag med Værnes, stod nærmere begivenheten på Eidsvoll og de kritiske årene rundt 1814, enn noen annen gård på Stjørdal. Og da bonden på Ersgard også skilte seg klart ut fra trønderbenken på Eidsvoll, må historien om Ersgard nødvendigvis reflektere datiden og den europeiske scene. De ulike rollene var vanskelige å tolke den gangen, selv for "skuespillerne". Det ble ikke lettere i ettertiden. Å forstå, for ikke å si misforstå, Petter Johnsen Ertzgaard sin rolle og virke i dette, har gjennom 200 år ikke vært like enkelt å forklare. Dette kapittelet vil forsøke å gjøre noe med det, ikke fordi at disse linjer skal bli den endelige og vedtatte "sannheten", men fordi noe av prehistorisk materiale og utsagn kanskje bør tones ned, og andre knagger benyttes som feste for de kostymer og scenebytter som har preget omdømme av eidsvollsmannen, og dermed gården og navnet Ersgard. Dette igjen som en forklaring, gjerne unnskyldning, for at det blir mye historikk rundt Riksforsamlingen på Eidsvoll og Petter Johnsen Ertzgaard i

kapittelet. Men hva er alternativet? Dersom vi tar vekk dette og anonymiserer eidsvollsmannen fra Ersgard, og lar det kun bli igjen en tradisjonell og standardisert gårdshistorie - mener denne skribenten at vi gjør både vedkommende og gården en urett. Samtidig har jeg benyttet sjansen til å tilpasset kapitlet dithen at vi får med noen større historiske linjer og hendelser som nok også har preget folket på Ersgard. Spesielle gårder og personer skapte nemlig Stjørdals historie.

Skrivemåte og uttale

Ersgard uttales *E'rsgal*, og har utviklet seg til en av tradisjonsgårdene på Stjørdal gjennom ti generasjoner rett nedstigende til 1755, men har navngitte oppsittere tilbake til begynnelsen av 1500-tallet. Gårdens plassering i relasjon til Stjørdalselva gir grunnlag for å tro at det har bodd folk på Ersgard fra tidenes morgen. Gårdsnavnet har selvsagt vært underlagt ulike skrivemåter uti fra skiftende påvirkning som underbruk, selvstendig bruk, krongods og diverse allianser/unioner. Stjørdal ble tidsmessig et offer for så vel svensk, dansk som tysk innflytelse (eksempelvis Ertzgaard). Stedsnavnet settes likevel i samband med mannsnavnet Eirik (gården/stedet hans Eirik), en person som trolig markerte seg som bosetter på elvebredden til "ho mor", Stjørdalselva - i svunnen tid. Plassen skiftet senere stadige eiere, og ble en viktig gård innen leidangen, med eget rytterkvarter. Gården utviklet seg mer og mer selvstendig, og fikk skog- og seterrett: Ertsgårdsvollen i Sona allmenning. Kjente familienavn som Schrøder og Wessel var interessenter. Gårdsnavnet og familienavnet har som nevnt naturligvis endret skrivemåte gjennom ytre påvirkninger, spesielt ved etableringen av kanselliet, enevelde og danske og tyske embetsmenn og geistlige. Doble a-er og z-er har kommet og gått. Ertsgårdsnavnet var i hevd som familienavn på gården fram til Sakshaug kom som eiernavn gjennom inngift. Kjellrun (Ertsgård) og Bjørn Sakshaug overtok Ersgard i 1986. Nåtidens eiere, sønnen Stein Sakshaug og Grete Sørebo kom til gards i 2003, og overtok Ersgard den 1. januar 2006.

Ersgards utvikling

Det er selvsagt svært få gårder og steder som har personnavn tilknyttet seg før kanselliet. Enkelte har nok overlevd i tradisjonen, men med en viss usikkerhet. På Ersgard møter vi først en Keel (Kield), en datidens Kjell, trolig sist på 1400-tallet. Utover på 1500-tallet er det Marit og Asbjørn som bor på Ersgard. Skriftlige kilder begynner nå å dokumentere tilhørigheten. En Mads er nevnt som bruker i 1615. Han var nok også oppsitter i 1612 da Mønnikhoven herjet i dalføret, og bøndene oppover dalen ble ilagt bøter. Han hadde brev fra lensherren om å slippe forsvarsbøter ilagt på herredagen i København i 1613. Her var nok Ersgard i en særstilling.

Det skulle vært interessant å vite hva folket på Ersgard hadde gjort som hadde blidgjort kongen, da de fleste voksne, det vil si mannfolk over 12 år i dalføret, fikk bøter for å ha sviktet. Boten skulle tilsi verdien av to kyr. Derimot fikk trolig sønnen på gården, John Madsen Ertsgård, noen år senere sju riksdaler i bot for å ha vært uanstendig mot sin forlovede. Om det ble noe ekteskap sier saga ingenting om. Med stor sannsynlighet er det hans bror Ola, som er bruker i perioden 1619 - 1642. Så overtok sønnen til Ola. Han het Sverk Olsen. Han bygslet til seg mindre plasser i nærheten, blant annet Bjørnøya. Han ble i 1670 innklaget for rettssystemet for skyld til biskopen. Til tross for det, var han lagrettemann året etter. I 1663 overtar neste generasjon, Mads Sverksøn Ertsgård. Han dør i november 1724, over 100 år gammel. Gjennom ham og hans sønn William skapes det allianser til gårder i Lånke. En ikke

ukjent linje frem til i dag. William døde i mars 1719, og enka Anne gifter seg med John Madsen Forbord fra Skatval. På den tiden dominerte Wesselfamilien mye av det som skjedde i dalføret. Jan Wessel, far til Tordenskiold, hadde giftet seg inn i den kjente Schøllerslekta. Han var rådmann i Trondheim og hadde stor innflytelse på bøndene i Stjørdalen, hvor han hadde hele 63 leilendiger under seg. Da han døde i 1716 hadde han på en måte lagt grunnlaget for det som skulle bli hetende "det Wesselske jordgodset". Dette ble ivarettatt av Tordenskiolds nærmeste slekt i generasjoner, og var et regelrett investeringsselskap. Selskapet kjøpte Ersgard, og solgte gården videre til Paul Christian Schrøeder i 1730. På denne tiden

var det flere investorer i dalføret, blant annet kanselliråd Erich Must. Det førte nok til at Ersgard også ble litt mer stykkevis og delt. Vi kan ikke forlate Wessel på Ringve på Lade uten å fortelle at familien Jan Wessel tilbrakte store deler av somrene på Tangen på Stjørdal, slik at sønnen Peter Wessel (Tordenskiold) med meget stor sannsynlighet rodde oppover Stjørdalselva helt til Ersgard flere ganger på sine lekekrigstokt, før han stakk av som 13-åring. Denne halvt stjørdalingen la kanskje igjen noe av sjela si på Ersgard, hvor en annen kriger og nær navnebror (med to t-er), nemlig furer (sersjant) Petter Johnsen Ertsgard, skulle dra ut på sitt felttog inn i Sverige litt over hundre år senere.

2012: Fire generasjoner
F. v: Borghild, Grete, Kjellrun og Hanna (foran)

Dagens eiere

I 1755 kom så dagens slekt til Ersgard, gjennom Peder Johnsen Ulstad. Pr. 2014 er det sammenhengende og rett nedstigende den tiende generasjonen på gården. Følgende bor på og driver Ersgard: Stein Sakshaug, født 27. september 1967, gift med Grete Sørebo, født 10. august 1970. De har barna Endre Sørebo, født 14. juli 1997, Simen Sørebo, født 15. mars 2000 og Hanna Sørebo, født 20. mai 2004. Dessuten besteforeldrene: Kjellrun (f. Ertsgård i 1946) og Bjørn Sakshaug (f. 1945). Eidvollsmannen Petter Johnsen Ertzgaard, som eide gården i første halvdel av 1800-tallet, er tipptippoldefar til Kjellrun, og derav 4xtipp til den yngste generasjonen på gården i dag. I hovedlånan styrte oldemor Borghild, f. 1920, sammen med sønnen Peter. Borghild var gift med Arne Ertsgård (d. 1999), og døde høsten 2013.

Karolinere på Ersgard

Det heter seg i Stjørdalsboka, band II, del II, siden 782 - at svenskene lå i leir ved Ersgard natten mellom den 15. og 16. november 1718, under general Armfeldts innfall i landet i forbindelse med den store nordiske krigen, hvis mål var å ta Trondheim. Armfeldt var ikke selv på Ersgard. Han krysset Stjørdalselva ved Hofstad mandag 3. november svensk tidsregning, som var mandag den 14. november norsk tidsregning. Med stor sannsynlighet var det en baktropp som lå på Ersgard, for å samle proviant og forråd. General Armfeldts felttog var ikke bare en fiasko, hvor intendanturen sviktet, men en kolossal tragedie, hvor Norges naturkrefter i løpet av ei natt tok en fryktelig hevn i Tydalsfjellene hvor det ble liggende igjen 2 700 karolinere som korpføde, og hvor ytterligere 1 000 mann mistet livet etter ankomst Sverige i nyttårshelga 1718/19 (svensk tidsregning). Totalt mistet svenskene 4 273 mann i en krig mest uten trefninger og skudd. (Se *Stjørdalens krønike*, bind 2, side 43). Sivilbefolkningen i Stjørdal led ubeskrivelig. På denne tiden var det den 94-årige Mads Sverkesøn Ertsgård som var driver av Ersgard, da sønnen William trolig var syk. I følge Stjørdalsboka ble han av svenskene fratatt følgende: tre tønner bygg, 40 tønner havre, ni kyr, seks sauer, samt en del klede og innbo. I tillegg ranet svenskene ham for 200 rdlr. i rene penger. Til sammen ble tapet omlag 333 riksdaler. Svigerdattera Anne (enke etter William) var den formelle eier av gården. Hennes tap beskrives blant annet gjennom at hele skigarden og 18 tylfter med bakved ble brent, da soldatene ville varme seg. Hun måtte også levere fra seg ni tønner med bygg, 40 tønner med havre, ei ku, 17 sauer, en hest, en stor kopperkjele og en del matvarer. Til sammen ble det tapet verdsatt til 116 riksdaler. Og de norske soldatene under ledelse av general Budde tok gårdsredskap, klede og innbo, samt 120 lass med høy, alt til en verdi av 67 riksdalere. Det samlede tap for Ersgard var på over 500 riksdalere, trolig den gården i dalføret som led det største monetære tapet. Samtidig viser det vel også at folket på Ersgard ved begynnelsen av 1700-tallet var blant de desidert bedre stilte i dalføret. På Ersgard i dag finnes det ei eiketrekiste, som de mener svenskene etterlot seg den novemberdagen i 1718. Skjerdingen i grua i mastua er visstnok fra ei borse fra de samme ubedte gjestene.

Brannen på Ersgard i 1755

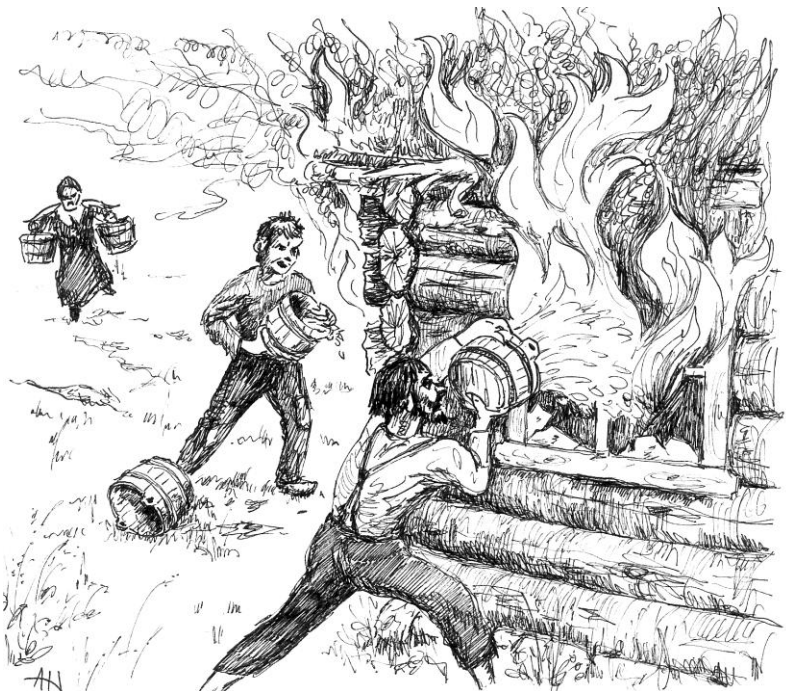
Når jeg sitter her og skriver ligger Trønderavisa ved siden av. På hele førstesiden lyser et bilde i dobbeltforstand av en gårdsbrann mot meg. Nå igjen! Jeg synes jeg har sett bildet før - ja, faktisk talt mange ganger før. Tankene går tilbake. Det er ikke bare de siste årene at det har vært mange gårdsbranner. Det brant "godt" i Nord-Trøndelag "før i tida" også. Det brenner dessverre mye i vårt fylke - for mye. Og da tenker jeg ikke på det du vet!

Vi skriver 1722 og Østre Ulstad gård legges i aske. Husbonden John og hans hustru søker om å få slippe skatt. Det blir innvilget for to år i 1724, og familien hadde da trolig startet gjenoppbyggingen. I 1731 blir sønnen Peder født. 20 år senere bygsler han Ulstad etter sin far, men kjøper så Ersgard den 2. juni 1755 for 900 rdlr. Hans mor er da død, og faren blir trolig med på kår. Peder bygsler så Ulstad til Ivar Gunnarsen Fordal i 1757. Sistnevnte gifter seg i 1755, og han og hans 17-årige kone ønsker å starte familie. På de nærmeste 18 årene får de 10 barn. Av disse dør seks som unge. Ulykkene rammet folket på Ulstad på så mange vis.

Vår Peder har nå flyttet til Ersgard sammen med sin kone, Anne Gunnarsdatter Trøite. De skulle få åtte barn, og er besteforeldre til eidsvollsmannen Petter Johnsen Ertzgaard. Den høsten var det meget å gjøre på Ersgard. Mye skulle ordnes for å få det slik de ønsket det på nygården. Men det unge paret var viljesterke, og det den 24-årige Peder fryktet aller minst var arbeid. Dagene ble kortere og kortere. Men det var nok å gjøre inne. Talglysene kastet skinn over treåringen John som lekte med sitt på gulvet. Kjeften gikk i ett sett - ivrig som han var for å gjøre seg forstått verbalt - slik det er for alle treåringer. Mor Anne måtte som alle mødre svare på spørsmål, om igjen og om igjen - det tok liksom aldri slutt. Nå skulle hun legge minstemann Gunnar. Ettåringen hadde kolikk. Skrik og smerte satte paret på sin prøvelse. Utover ettermiddagen ble det mange runder over gulvet med Gunnar i trøstende armer. Slik hadde det vært hver natt i flere uker. Som mannfolk flest lurte Peder seg ut i bua i påskudd av å måtte reparere noe seletøy, mens mor Anne fikk ta støyten med ungeskrik.

Utpå kvelden så det ut til å roe seg litt i våningshuset på Ersgard. Og bra var det - for kvelden var ikke som andre kvelder. Det var "lille juleaften". Det lå en viss spenning i lufta. Ikke fordi det var jul i vår forstand, men fordi datidens skikker krevde sitt. Det var ikke julegaver, juletre eller nisser. Alt dette kom over hundre år senere. Men det var "sjursmessedagen" - trolig den 23. desember. Når en ikke er helt sikker, kan det skyldes at nevnte merkedag varierer litt i landet hva gjelder datoen, men i Trøndelag og Nordland var det mest sannsynlig den 23. desember. Vi vet heller ikke hvilken Sjur (Sigurd) dagen er oppkalt etter. Kanskje var han kun en bygdahelgen som bare har vært dyrket innenfor lokale begrensede områder? Denne "sjursmessdagen" skulle ende i tragedie for den nye familien på Ersgard.

Før dagen var omme var samtlige hus på gården nedbrente, med unntak av et tørkehus. Husene den gangen stod litt lengre øst enn dagens. Det hevdes at dette skjedde på "sjursmessedagen" - og at det var tirsdagskvelden den 23. desember tyder følgende sitat fra gårdsboka: *"Folka på Ersgard måtte ty til tørkehuset, og her måtte dei halda jul, den første etter dei hadde komi til garden"*. Hadde brannen skjedd den 12. desember - som også ble kalt "sjursmessedagen" enkelte plasser i landet, tror jeg ikke denne setningen hadde

De hadde ingen muligheter til å slukke.....

blitt så ”dramatisert” i Stjørdalsboka. Selve juledagen - som var ”større” enn julekvelden, ble de sikkert tatt hånd om av naboer eller andre. Men jula som helhet ble nok tilbrakt i tørkehuset. Det var bare slik - en lå ikke andre til byrde dersom en hadde ett tak over hodet selv.

Hva som var årsaken til brannen, er ikke godt å si. Den startet trolig tidlig på kvelden - eller rettere sagt før folket hadde gått til ro, i og med at ingen omkom. Siden alle husene brant ned, var den trolig eksplosiv som følge av sterk vind. Det brenner godt i gamle trehus, det går fort - styggfort - og på den tiden var ikke mulighetene til å slukke særlig store - for å si det forsiktig. Hadde de alle ligget og sovet, ville det trolig blitt en dødsbrann.

Siden det var ”sjursmessedagen” - og dette er lagt så vekt på i tradisjonsfortellingen - er jeg fristet til å tro at datidens skikker kanskje hadde noe med brannen å gjøre. Det er dokumentert at på midten av 1700-tallet var skikken med å drikke Marias skål svært utbredt. Det skjedde opp mot midnatt, altså om kvelden den 23. desember. Hele dagen forut kunne også være litt ”fuktig”, da skikken tilsa: *”I otten skulde mann da gaa hen til sin nabos fæhus og hestestald, dog uformerket, skuffe du alt skarn, feie gulvet, give kreaturene hø og derpaa reise, men traff dem dem i arbeider, blev de inviterede ind at spise og faa en skaal øl”*. Sistnevnte var nok det mest vanlige, og ølet varmet godt i kalde desemberdager hvor det lå en viss ære i øldrikking tilknyttet juletiden. Dette var ”fester” - hvor resultatet (rusen) ble kalt *mokstrerus* visse steder i landet, hvis betydning ligger i *”å måkå ut”* - i den forstand å fli rent og legge til rette for det nye solåret.

Fra store deler av Trøndelag vet vi om skikken med å besøke hverandre tett opp til jul, hvor det skulle skåles både for godt naboskap og for et grøderikt år. Det heter seg at *”to dramme er sædvanlig i Juulen”*, og det en hadde å velge i var *”en Dram norsk og en Dram fransk Brændevin”* - sistnevnte fra de som hadde litt midler til overs og hadde vært en tur i stiftsstad. Førstnevnte dram gir nok heller assosiasjoner til Stjørdalsølet. Førjulstradisjonene kunne være svært så fuktige også i gamle dager, marginene så mye mindre - og grunnlaget for å holde varmen så mye større - og så utrolig sårbart gjennom talglys, spritlamper og halm.

Om tradisjonsfeiringen var årsaken til brannen, er selvsagt kun gjetning. Likeså er ”fortellingen” innledningsvis om Peder, Anne og deres to barn - en fingert historie, selv om navnene er reelle nok. Men at en slitsom tid, kombinert med en utløsning i hyggelig lag - på et bruk hvor de paradoksalt nok ikke var riktig ”varme” ennå - kunne ha forstyrret konsentrasjonen, er ikke utenkelig. Aktpågivelsen ble mindre - fyringa mer intensiv - kanskje var det ekstra kaldt. Talglysene var mange, folket ble etter hvert flere ”gode naboer” og potensielt brensel så tilgjengelig ved forglemmelse. Det var nok mange som ville besøke nyfolket på gården - slik det var høflig tradisjon på den tiden.

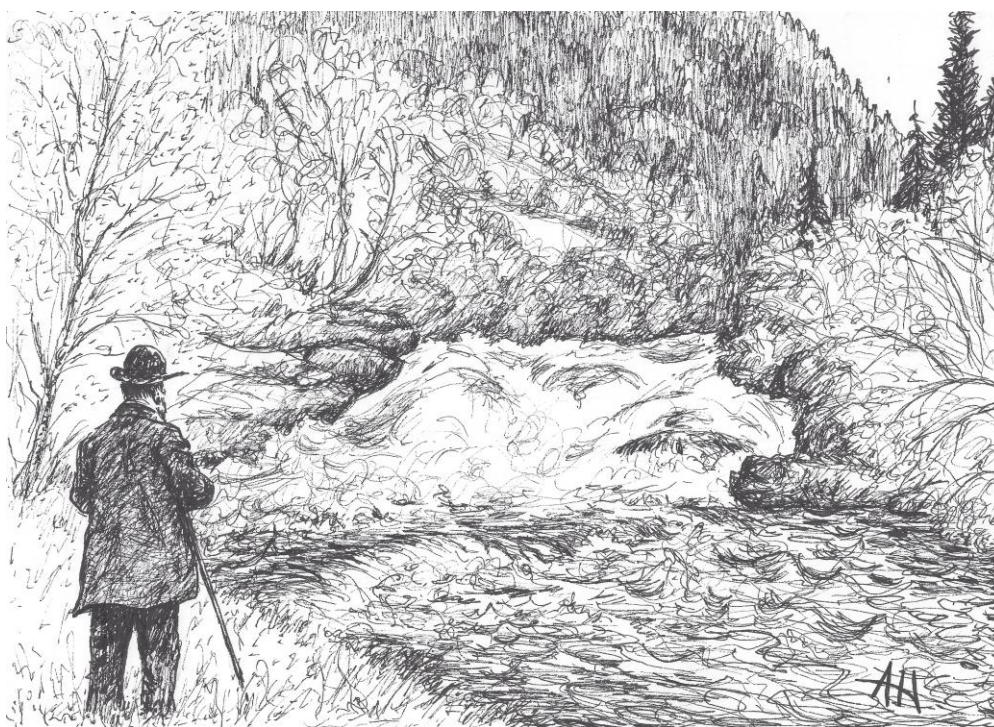
Kjellrun Sakshaug i 2003, da hun fortalte om brannen

Brannen oppstod - den bare kom - uten at tradisjonsfortellingene har fanget opp noen årsak. Hadde de hatt noen forklaring, ville den trolig ha fulgt med slekta videre. Når jeg har valgt å sette brannen inn i en "ramme", har det kun som hensikt å gi tiden et ansikt hva gjelder tradisjoner og skikker - uten at de nødvendigvis var relaterte til området og Ersgard. Sommeren etterpå ble Ersgard bygd opp igjen. I dag fremstår gården som en verdig representant for vår kulturarv, hvor vertskapet lar oss ta del i gamle skikker gjennom tradisjonskost. Og her er det ikke kun sodd, men kalvedans og andre produkter skapt gjennom råvarer fra gården eller nærmiljøet. Gården var i full drift med melkeproduksjon til 31.12.2005. I tillegg holdes tradisjonene oppe gjennom laksefiske og turisme.

Gården har vært i samme familie de siste 250 årene, og når dette skrives er det som tidligere nevnt den tiende generasjonen i ferd med å vokse opp, slik at gården har huset fire generasjoner samtidig. Det var vanlig før i tiden. I dag er det ikke så vanlig. Samfunnet har utviklet seg, om ikke alltid fremover, så i alle fall videre, og generasjonsboliger i dag gir alltid rom for utfordringer familiemessig. "Men dette skal gå fint", sier Kjellrun det til meg en vakker sommerdag. Gården har tradisjoner. Når jeg sitter slik og hører på Kjellrun og Bjørn, får jeg en sterk følelse av engasjement. Sterke personligheter som vil noe, og som tror at gårder og bygda har sjel. Vår lokale historie er langt mer enn Steinvikholm og Hegra festning. Gårdshistorien i bygda er selve bærebjelken. Dette er vårt livsgrunnlag i dobbelt forstand. Det er gårdene som produserer. Ersgard har fostret en eidsvollsmann. Verdigheten ivaretas på Ersgard slik gårdsnavnet forplikter.

Ho mor - Stjørdalselva

Enhver elv i et dalføre er selve livsgrunnlaget. Elva var ei kommunikasjonsåre. Den skapte vekst og grøde, ga matauke og senere annet næringsgrunnlag. Langs elva bosatte folket seg. Elva ble en del av hverdagen. Elva ga, og elva tok. Jon Petersen Ertsgård (f. 1890) kalte Stjørdalselva for "sjøla". "Hu e stygg i dag sjøla". Det ligger på et vis en advarsel i dette

utsagnet. En snakket i gamle dager om "elvebrot". Ei stor elv vil alltid grave. Datidens sikringer var ikke gode nok, og med jevne mellomrom tok elva landet tilbake, noen ganger med drastiske følger hvor både menneskeliv og naut gikk tapt. I 1698 tok elva en av gårdene/plassene ved siden av Bjørnøya, som i 1773 på nytt ble en del av Ersgard. Et stort "elvebrot" satte Ersgard og folket langt tilbake i 1700. Og i jula 1864 var det et voldsomt regnvær. Elva steig raskt, tok nytt løp gjennom beste matjorda og delte gården i to. Men som nevnt betød elva også ei sikker matkilde. Ersgard har trolig den beste "garnhølen" i elva. Den ble fredet i 1979. Tidligere var det helst *kårkallene* som hadde garnfisket som en del av kårtytelsene. Da gården ble delt i to atskilte eiendommer i 1902, ble grensa lagt midt i elva, slik at hver gård fikk hver sin side og samarbeidet om garnfisket. Ingen tradisjonsfortelling tilsier at folk fra Ersgard har drukna i elva, slik dessverre ganske så mange gårder har mistet noen oppover årene. Men etter en auksjon på Hjelsvold drukna en kar på vei hjem over isen i Ersgardshølen med byttet sitt. Men kona berga. På auksjonsstedet fortsatte festen selv om de fikk høre om ulykka. Karen var nok ikke særlig populær - sier "soga".

Plasser under Ersgard.

Bjørnøen var trolig en gård som ble lagt under Ersgard. Plassen er nevnt i forbindelse med Sverk Olsen Ertsgård (opphavet til bumerket for Ersgard). Ved siden av Bjørnøen lå det trolig enda en liten plass, slik det var vanlig langs elvebredden oppover hele Stjørdalselva. Denne plassen, og mange andre, ble nok et offer for elvas ulike veivalg. Elvene viser av og til sitt sinne. Stjørdalselva ikke noe unntak. "Ho mor" har alltid gitt liv og berget oppsitterne, men av og til straffet hun de samme. Det er nok prisen for vår minste motstandsvei, bebyggelse nært kilden for å bespare avstander.

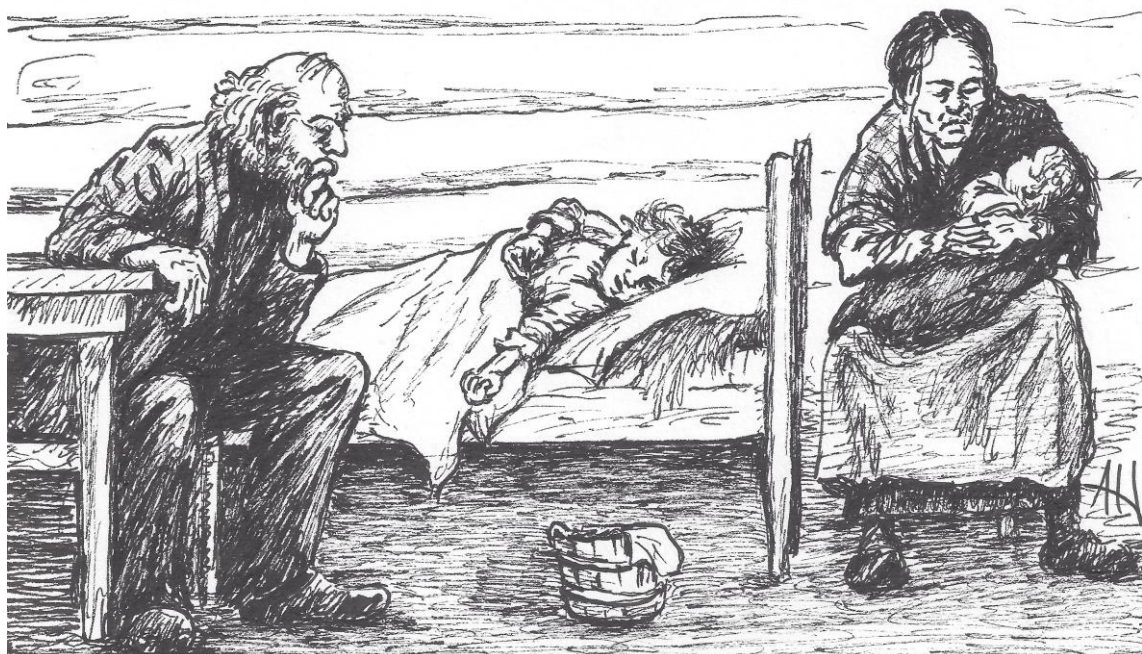

Tunet på Ersgard

En annen plass var Haugen, med et snev av historisk sus. Dette var en husmannsplass som nok har oppstått fra navnet Munkhaugen. Stjørdalsboka mener at dette navnet kan settes i forbindelse med pilegrimer tilbake til katolsk tid, og som tok seg nedover elva på vei til Olavsmesse i Nidarosdomen. Kanskje ble plassen et naturlig rastested for munkene. Så er det Rønningsplassene og Nestrøen. Folket her fikk nok hjelp fra hovedbølet Ersgard, men livet var hardt for flere av disse mindre plassene. Mange av dem utvandret senere til Amerika. Dette var en periode med frigjørings tanker og politisk optimisme, en så lys i tunellen etter den store nordiske krigen og et par hundre år med nedgang. Men folketallet i Trøndelag gikk tilbake. Det var år som mest kunne føles som et paradoks i oppgangen. Enkelte år var riktig nøddår. "Svartår" kom med jevne mellomrom. En gjorde sine forberedelser, la til sides - hadde sine alternativer. Men av og til ble "svartåret" for svart eller de kom for tett. Slike erfaringer ga grobunn for spesielle tradisjonsfortellinger. Disse ble fortalt videre til ungene i hensikt å være opplysende - gi råd - forberede dem på det verste. Allerede tidlig gjorde folk seg fortrolige med tanken på døden, og begynte alt som unge å gjøre foranstaltninger til sin egen likferd. Foreldrene skaffet liklaken til sine barn mens de var små, og til døtrenes utstyr hørte ofte et par "likåklær" og "krossklæde". Den skjorta som jenta sydde til sin brudgom, ble etter bryllupet lagt bort for å gjøre tjeneste som hans likskjorte. Det hendte også at menn snekret seg ei likkiste i sine beste år, og de gamle kunne ha stående malt og humle til sin egen likferd. Alle visste at døden kunne komme når som helst. Det gjaldt å være forberedt.

Svartåret

Året 1773 var noe spesielt i Stjørdal prestegjeld, inklusivt for folkene rundt Ersgard. Da var det svært mange som døde, langt flere enn det som var "vanlig". Nå er det klart at diverse tall på 1700-tallet ble noe "merkbare". Det skyldes ulike forhold, blant annet at det først rundt 1721 ble vanlig å registrere alle innbyggere gjennom dåp og død. 140 år sammenhengende ufred med Sverige som hovedaktør, satte sine merker i generasjoner fremover også her i Stjørdalen, og fremkalte ulike "uår". Det var ikke uvanlig at de fleste familier mistet svært mange av sine barn, og mindretallet blant de voksne kunne påregne å passere de femti. Ser en på flere av "ungene", registrerer en at de døde i en alder som ga som resultat at de selv hadde stiftet familie. Dette medførte at det satt tilbake en enke eller enkemann, som i sin tur raskt giftet seg på nytt. Resultatet var at mange giftet seg flere ganger, så uttrykket "mine, dine og våre" er nok ikke enestående for våre dagers utvikling. Den gangen var det døden som kom for tidlig på besøk, i dag er det nok som oftest skilsmitter som er årsaksforholdet.

Følgende uttrykksmåte forteller på en slående måte hvordan livsprogresjonen var før i tiden: *Ut av fire fødsler, ble det tre barn, to voksne og en gammel.* Uår og sykdommer førte til at folkemengden gikk ned på 1700-tallet. Det var flere som døde enn som ble født både i 1725, 1738 og 1766. I 1742 døde 300 mennesker mens det ble født kun 117. Folketallet gikk altså ned med ca. 200 på ett år. Det fikk store følger. Men verst var likevel 1773. Etter froståret 1772 førte sulten til at folk generelt ble svakere, og da "smittsom blodgang" (dysenteri) kom året derpå, medførte det at hele 442 døde, mens det ble født 121. I overkant av 10 % av befolkningen i bygdene i Stjørdalen døde på ett år. Det fortelles at fra gården Gravold ble det samme dag kjørt åtte lik til Værnes kirke. Gjennom flere såkalte 10-årsbolker steg ikke folketallet. Dette for det meste som et resultat av smittsomme sykdommer som fikk godt vekstgrunnlag gjennom sult og uår. Når vi så vet at første delen av århundret, gjennom krig og Armfeldts innfall, resulterte i at 392 døde i Stjørdalsbygdene i 1719, mens kun 52 ble født, - sier det seg selv at århundret som helhet satte på nytt trønderbygdene tilbake. Tradisjonen vet å fortelle om folk som sultet i hjel, og om folk som spiste seg i hjel når de helt utsultet fikk tak i mat.

Norge gikk strenge år i møte. Danmark klarte ikke å skaffe Norge nok korn. 1772 var et fryktelig år for Norge hva sykdom angikk. I Bergen døde 612 og fødtes 375, i Trondheim henholdsvis 347 og 156. Av dødsårsaker i sistnevnte by skal vi merke oss "hissig feber", "kopper" og "blodsott". Ved begynnelsen av året kom det rykter om at "*pesten fra Russland var nådd Sverige og fantes like over grensen*". Det utstedtes derfor i Trøndelag forbud mot trafikk med svenskene, idet en var oppmerksom på faren for sykdommens utbredelse til Levanger marked. Men forbudet ble snart trukket tilbake, da ryktet, som det heter, dels "*består i fabelaktige fortellinger, dels i sedvanlige smittsomme sykdommer*". Tyføse sykdommer som "hissig feber" - var utbredt til alle deler i Trøndelag. Blodgang var i Trøndelag meget betydningsfull. Etter fogden Arnets innberetninger til amtet begynte denne siste sykdomstypen i 1771 i Stjør- og Verdals fogderi, hvorfra dens opprinnelse trolig kom fra Sverige ned gjennom Stjørdalen. Folket på Ersgard lå midt i løypa. Vi finner stor utbredelse både i amtet og i Trondheim. Koppene bredte sig ytterligere og en fryktet smitteutbredelse fra Russland, foranlediget ved at dette år seilte ikke mindre enn tre skip med korn fra Russland helt ned til Trondheim.

Var 1772 et stort sykdomsår i Norge, så blev 1773 det i ennå høyere grad. Folket langs Stjørdalselva var sårbare. Hva blodgang angikk, så ble det skrevet i en rapport "... næsten hver manns hus derav er angrepet, og mange mennesker, besynderlig unge, derav er hendød" Amtmannen beordret flere feltskjærere å reise i distriktene, blant annet til Stjørdal. Han innrapporterte: *"I anledning av den konstituerte fogds innberetning skal folk (i Stjørdal) neppe kunne komme kirkegården nær formedelst den forskrekkelige lukt og stank av de mangfoldige lik, som nu i en kort tid der er nedsatt, og at årsaken hertil skal være denne at likene ikke dypt nok nedgraves i jorden samt at almuen anser et visst sted av kirkegården for det fornemste, hvor de alle pakker deres døde hen."*

Disse beskrivelser av forholdene er tatt med fordi de gir en indikasjon om hvor hardt det måtte være, blant annet på Ersgard - hvor familien nettopp hadde kommet seg etter den fryktelige brannen - for så å møte det ene svartåret etter det andre. Dette til tross har vi ikke bevis på at familien på Ersgard (stamfedrene til dagens oppsittere) ble rammet. Faktisk synes de å ha gått fri. Men det gjorde de nok ikke. Trolig er det bare ikke innrapportert eller omtalt for ettertiden. Folket på Ersgard led nok like meget som de andre. Og mest led de under Ersgard igjen, de som hadde minst motstandskraft på alle vis. Bruk nr. 6: Ersgardsrønning, får stå som en representant for de mange som møtte mye motgang. Svartåret 1773 skulle ta knekken på mest hele familien på Rønningsplassen under Ersgard. På samme dag, den 15. august det året, gravlegges husbonden Torstein og tre av hans sønner.

Gårdsbygningene

Tidligere fylkeskonservator Kolbein Dahle mener å ha belegg for at fjøsbygningen, og hele tunet på Ersgard er det eldste bevarte firkanttunet i fylket. Med andre ord så har muligens Ersgard det eldste fjøset i Nord-Trøndelag. Stabburet er fra 1755. Skikken med høylåve over fjøset var en måte å bygge på som ble introdusert av de militære på den tiden husene ble bygd opp etter brannen. Løa over fjøset er tømra, mens det et par generasjoner senere på andre gårder i Stjørdal kom sperreverk eller bindverk. Et besøk på tunet på Ersgard gir deg en sus og duft av storhetstid.

Frem mot 1814

Norge sov seg gjennom 400-årsnatta, men våknet sakte, men sikkert til en gryende nasjonalisme på slutten av 1700-tallet, kombinert med en viss økonomisk blomstringstid. Samtidig utviklet enevelde og kanselliet seg negativt fra 1799. Sensurreglene ble skjerpet, straffene økte og overvåkingen merkbar. En satte munnkurv på de som øvet kritikk og skapte opposisjon. Velkjente trekk gjennom historien helt opp til våre dager. Så kom Napoleonskrigene. Det som skjedde i 1814 og på Eidsvoll må sees i lys av det internasjonale klimaet som rådet i form av nettopp Napoleonskrigene. Det var ytre krefter utenfor vårt land som iverksatte prosessen som førte frem til vår Grunnlov. Danmark-Norge var på Napoleons side, grunnet det engelsk "flåteranet" i 1807, med dertil embargo. Dette førte til nødår i landet. Ref. barkebrødstiden og Terje Viken av Ibsen. I hele sju år blokkerte England landet vårt. Bare få antall fraktbåter kom seg til Bergen eller nordover. Distriktene sultet. Myndighetene klarte ikke å ta vare på sine innbyggere. Det er fra denne tiden vi kjenner til at stjørdalinger dro til Trondheim for å "tilrøve seg såkorn". Jfr. "hungersmarsjen" som minnes med årlig spel i Meråker. Norges befolkning var på den tiden omkring 880 000. I Bergen bodde det ca. 20 000 og i Christiania (Oslo) ca. 10 000.

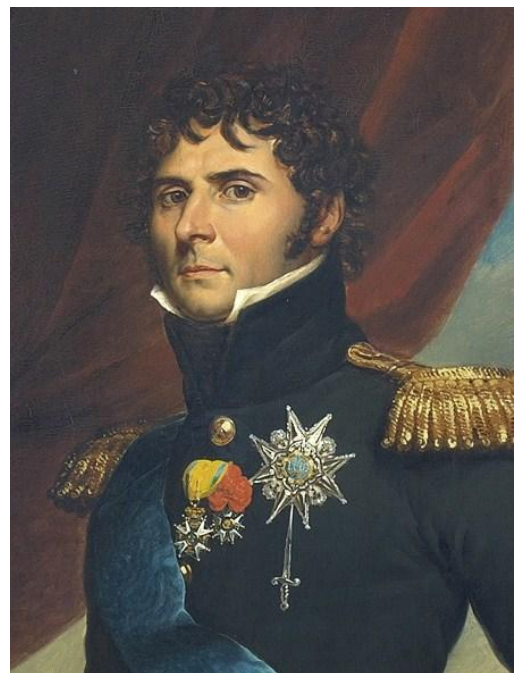

"Terje Viken"

I Norge var øverstkommanderende den unge prins Christian August, som stod for kampene mot Sverige. Han var også på besøk på Stjørdal hvor han falt av hesten nedenfor Mæle, en handling som skulle så tragisk gjenta seg i 1810 da han falt av hesten på nytt, trolig grunnet et hjerneslag, og døde (Se *Stjørdalens krønike*, bind 8, side 23 og rettelser i bind 13, side 196). Denne August ble kalt arveprinsen, og var av den barnløse kong Carl den 13 tiltenk tronen i Sverige til tross for at han kjempet nettopp mot Sverige. Christian August må ikke forveksles med danskeprinsen Christian Frederik, som vi skal møte litt senere i historien her, og som ble den mest sentral aktøren rundt det som skjedde i 1814, og ble valgt til norsk konge på Eidsvoll den 17. mai. Christian Frederik ble senere konge i Danmark under betegnelsen Christian den 8. (Noen vil ha det til at han var såkalt uekte barn av hoffsjef og adjutant Frederik von Blücher).

Dronning Desideria (Désirée Clary)

*Jean-Baptiste Bernadotte / kong Karl Johan
(Malt av Francois Gérard)*

Christian August sin bråe død førte til at Sverige måtte se seg om etter ny tronfølger. Han fant de i Frankrike, nemlig Jean-Baptiste Bernadotte (1763-1844), som senere skulle bli kjent som Karl Johan. I utgangspunktet var han et tredjevalg. Han var ikke av blått blod, ja, ikke engang fra en høyere stand, men sønn av en vanlig statsfunksjonær. Han hadde fått muligheten til en militær karriere. Den tok han vel vare på. Han steg meget raskt i gradene og ble ganske så fort en av Napoleons generaler. Etter hvert utviklet det seg et dårlig forhold mellom Jean-Baptiste Bernadotte og Napoleon, men keiseren kunne på et vis ikke kvitte seg med sin fremragende general. Jean-Baptiste Bernadotte ble nemlig brått en del av hans familie. Jean-Baptiste ble gift med Désirée Clary (1777-1860) i august 1797. Hun var tidligere forlovet med Napoleon. Hennes søster var gift med en bror av Napoleon: Joseph, som keiseren hadde gjort til konge i Spania. Désirée nedkom med en sønn i 1799, den senere Oscar den 1, tippoldefar til vår kong Harald. Derav følger at Karl Johan er kong Haralds tippoldefar.

Den 6. juni 1809 hadde Sverige fått en ny grunnlov, eneveldet ble avskaffet og landet ble et konstitusjonelt monarki. Jean-Baptiste Bernadotte kom til Sverige i oktober 1810 og overtok styringen av Sverige umiddelbart, som regent, da kong Carl 13 var svak, syk og mest hjelpesløs. Men den nye kronprinsen av Sverige syntes det var kaldt i Sverige og på slottet, så han holdt for det meste senga. En tid ble hans styre kalt for sengekammerregimet. Da svenskekongen Carl 13 døde i 1818, ble Jean-Baptiste Bernadotte konge. Désirée var nesten aldri i Sverige, kun en liten tur i 1810. Etter seieren over Napoleon ble hun igjen i Paris, og ekteparet så ikke hverandre på ni år. En kilde sier at hun først i 1823 vendte tilbake til Sverige, og i 1829 ble hun kronet til dronning. Hun hatet sitt dronningnavn og lærte seg heller aldri svensk, men levde tilbaketrunket og svartkledd til hun døde i 1860. Da hadde hun overlevd både sønn, sønnesønn og sønnesønns sønn.

Napoleon gikk til angrep på Russland sommeren 1812 med 700 000 mann, og inntok Moskva den 14. september. Det så lyst ut for keiseren, og desto mørkere ut for tsaren. Men så brøt det ut brann i Moskva. Plutselig stod Napoleon uten tak over hodet, og den russiske vinter kom og knekte Napoleon fullstendig. 400 000 døde under tilbaketoget og 100 000 ble tatt til fange.

Folkeslaget i Leipzig 16 -19. oktober 1813 gjorde praktisk talt slutt på Napoleon. Og selv om han teoretisk ikke var beseiret vandret tsar Alexander nedover Champs-Elysees i Paris en vårdag i 1814. Karl Johan (Jean-Baptiste Bernadotte) kom etter en stund senere. I august 1814 møttes Karl Johan og tsar Alexander i Åbo hvor det på nytt ble avtalt at Russland skulle beholde Finland, og Sverige skulle definitivt ha Norge. Et interessant poeng er at da Napoleon var beseiret og forvist, overtok bourbonerne på nytt tronen gjennom Ludvig den 18. En skulle mest tro at det ikke hadde vært noen revolusjon som hadde proklamert republikken. Et annet poeng som ikke blir nevnt så ofte, var Jean-Baptiste Bernadottes kanskje reelle forhold til så vel Sverige som Norge. Selv under Napoleonskrigene, og de underliggende forhandlinger, stolte ikke Jean-Baptiste Bernadotte (Karl Johan) på de andre. Han var tross alt fransk, lærte seg aldri svensk, og hans kone og sønn (Oscar I, f.1799) bodde i Frankrike. Jean-Baptiste likte

Jacques-Louis Davids berømte maleri av Napoleon

i bunn og grunn trolig ikke Norden, han jaktet muligens på den franske tronen etter Napoleon. Han talte så definitivt med "kløyvd tunge", og undertegnet på fransk: Charles Jean. Likevel er vår paradegaten oppkalt etter ham!

Den nye svenske kronprinsen Karl Johan (Jean-Baptiste Bernadotte), lå på kontinentet med sin svenske hær og sloss mot sin tidligere sjef. Det var forestillinger på alle de europeiske scener. Lille Norge ble på nytt en kasteball mellom skuespillerne. Mens den svenske tronfølgeren var borte, benyttet arveprinsen i Danmark, prins Christian Frederik, tiden til å skape allianser med eliten i Norge. Denne muligheten bød seg da han som 26-åring, grunnet blokaden, ble smuglet inn til Norge som stattholder i 1813. Christian Frederik erstattet prins Frederik av Hessen som stattholder. I Norge var det omtrent ingen adel som kunne kreve privilegium eller gjøre opprør. Karl Johan skjønte nok faren, og i januar 1814 stod han med sin hær ved Danmarks sydgrense og fikk tvunget igjennom avståelsen av Norge til Sverige gjennom den såkalte Kieltraktaten den 14. januar. Norge skulle bli gevinsten fra stormaktene til Sverige dersom Karl Johan hjalp dem mot Napoleon. Det skal legges til at på denne tiden hadde gamlekongen i Sverige, Carl 13, syslet med tanken om en Riksforsamling i Norge med dertil union med Sverige. Men så kom altså selveste arveprinsen av Danmark ham i forkjøpet gjennom det kjente notabelmøte på Eidsvoll den 16. februar. Det var en samling av 21 betydningsfulle personer i landet, som skulle bane veien for den kommende

Riksforsamlingen. På notabelmøte møtte det flere personer fra samme familie (flere utenlandsklingende navn), og med et sterkt kontaktnett. Johannes Sejersted fra Mæle gård på Stjørdal deltok også på møtet. Han ble en av Christian Frederiks nærmeste. Christian Frederik hadde vært på flere mindre turer rundt i landet, og den siste gjorde han i begynnelsen av februar til Trondheim. Allerede på veien nordover møtte han enkelte sterke personer på Eidsvoll hos sin gode venn Carsten Anker, som eide eidsvollsbygningen. Carsten Anker påtok seg å dra til London og forhandle med engelskmennene. I Trondheim møtte Christian Frederik bror av Christian Magnus Falsen. Enkelte historikere har spekulert i om Christian Frederik allerede da hadde planer om å la seg utrope til konge i selveste kroningsdomen. Etter notabelmøte på Eidsvoll den 16. februar ble Christian Frederik ansett som landets regent.

Christian Frederik (foto via Kjartan Hauglid, Det Kongelige Hoff)

Et viktig poeng å ta inn over seg, er at vi må huske at under det såkalte "stormannsmøte" i februar, samt under hele Riksforsamlingen, var Napoleon fortsatt ikke beseiret. De ulike nasjoners rolle på de europeiske scener påvirket representantene tilsvarende. Ingen hadde spurt nordmennene hva de ønsket. Christian Frederik fikk notabelmøtet til å avvise Kieltraktaten. Ordet "selvstendighet" fikk en kraftig klang. Møtets viktigste føring var tanken om folkets rett til å bestemme over seg selv (folkesuvereniteten). Arverettslinjen var dermed forlatt til fordel for en folkesuverenitetslinje. Dette var nødvendig for å få mobilisert folket til å støtte motstandspolitikken. Christian Frederik skjønte derfor til slutt at folket måtte bestemme et kommende kongevalg. I overført betydning ble det en slags anbudsrunde mellom Sverige (Carl 13/Karl Johan) og danskeprinsen. Christian Frederik var nødt til å by over. Frem til Riksforsamlingen overtok Christian Frederik enevoldsmakten med tittelen regent.

Representantene på Eidsvoll

Av de 112 mennene som møtte på Riksforsamlingen på Eidsvoll den 10. april 1814 kom 53 fra landdistriktene (amtene og grevskapene), 33 fra hæren og flåten og 26 fra byene. Yrkesmessig fordelte de seg slik: 57 embetsmenn, 37 bønder, 13 kjøpmenn og fem bruks- eller godseiere. Og det var en ung forsamling, gjennomsnittsalderen var litt over 42 år. Det var en broket forsamling, som skulle reflektere samfunnet generelt. Flere var lite lese- og skrivekyndige, og knapt sa et ord.

Likevel var det kun en som undertegnet Grunnloven med påholden penn, nemlig matros Even Thorsen, som tross sitt "handicap" ble en betydelig person på Eidsvoll og senere i livet. Generelt var det nok heller ikke "de beste" som dro til Eidsvoll.

Eidsvollsbygningen (foto: Kjetil Bjørnsrud)

De to partiene

Skal en forstå hvorfor Petter J. Ertzgaard (30) stemte som han gjorde på Eidsvoll i 1814, med Unionspartiet, må en kjenne litt til hva som skjedde denne våren på den nordiske fronten generelt, og på Eidsvoll spesielt. Det er et faktum at vår historieundervisning nok har formet et ganske så innsnevret syn hos de fleste, mest som et sort/hvitt forhold - hvor Eidsvollsforamlingen var delt i *"the good guys and the bad guys"*, respektivt Selvstendighetspartiet og Unionspartiet. Kanskje er det ikke engang riktig å kalle det partier i tradisjonell forstand, men meningsfløyer eller skal vi si uorganiserte meningsgrupperinger. Benevnelsene Selvstendighetspartiet og Unionspartiet er så slående i seg selv som ord, at det på et vis ikke gir leseren store valget. Og når en så i tillegg vet at forholdet mellom disse fløyene var markant hva gjelder antall representanter, sementeres den oppfatningen at Selvstendighetspartiet hadde rett, var "norsk" og gjorde de som stemte med Unionspartiet mindre anselige i ettertid. Men slik var det trolig ikke. En bør derfor kanskje tone ned denne overdimensjonerte sort/hvitt tenkingen. Ethvert standpunkt må sees i lys av datiden. Det er her de fleste av oss gjør feil, en veldig forståelig feil - i og med at det er helt umulig å dømme datiden i lys av nåtiden. Ingen klarer det. Bak i våre hjerner ligger tross alt fasiter, altså nåtiden - og det er uhyre vanskelig å tenke seg til, og forstå, en tidsperiode uten de hjelpemidler, levestandard og kunnskaper vi er i besittelse av nå. Vi gjør, enten vi vil eller ikke, våre forfedre en urett. Det å dømme, kan fort bli å fordømme. Politiske partier var egentlig et brudd med tidens idealer. Det var et etablert prinsipp i 1814 at man ikke skulle slutte seg til bestemte meningsgrupper, men stå fritt i enhver sak. Ideelt sett skulle alle gjøre nøye overveielser og fatte beslutninger på selvstendig grunnlag.

At det i det hele tatt ble to grupperinger, gjennom det respektive antallet og relaterte delegater, kan ha sammenheng med utgangspunktet straks etter at de møttes. De hadde knapt satt seg og skulle utforme en formell "takkeadresse" til Christian Frederik for hans innsats for Norge, da presten Nicolai Wergeland foreslo at riksforsamlingen samtidig skulle gi en midlertidig

stadfesting av Christian Frederiks regjeringsmakt. Det kom da til munnhuggeri mellom presten Nicolai Wergeland og professor Georg Sverdrup. Kanskje var dette spiren til et visst skille, som vedvarte? Kanskje kan en allerede her snakke om personifiseringer, som fikk større betydning enn det faglige, for ikke å si saklige. Ja, den samme uforsonlige åpningen ble faktisk også tatt opp igjen da de skulle forlate Eidsvoll etter at Grunnloven var signert.

*Nicolai Wergeland
(Malt av Christian Olsen)*

*Eier
Eidsvoll 1814* *Georg Sverdrup
(Org malt av Christian Horneman)*

Det første store slaget mellom grupperingene (Unionspartiet og Selvstendighetspartiet) sto 19. april. Godseier og "unionsmann" Severin Løvenskiold foreslo at riksforsamlingen skulle velge en utenrikskomité. Hensikten med forslaget var å markere at riksforsamlingen hadde rett og plikt til å ta seg av alle sider av statsstyret, utenrikspolitikken inkludert. Sorenskriver Christian Magnus Falsen, en av "selvstendighetspartiets" ledere, fremmet et motforslag: Riksforsamlingen skulle oppløses så snart Grunnloven var vedtatt og kongen valgt. Forsamlingen skulle legge premissene for videre forvaltning, men ikke mer. Utenrikspolitikken lå utenfor forsamlingens mandat, mente Falsen.

En evig krangel mellom Wergeland og Sverdrup

Motsetningene mellom enkelt representanter holdt seg, spesielt mellom Nicolai Wergeland og Georg Sverdrup. Frederik Schmidt (1771-1840) hadde også en del utblåsninger mot Wergeland. Schmidt flyttet senere til Danmark i forbitrelse over unionen med Sverige. Personlige motsetninger lå der på et vis under hele forsamlingen, og preget helt sikkert andre delegater. Løvenskiold, Wergeland og flere av de som senere ble betegnet som "Unionspartiet" tok altså til ordet for en egen utenrikskomité. Wergeland anklaget Falsen for å mene at landet alt hadde en utøvende myndighet ved siden av den lovgivende, altså Riksforsamlingen. Han mente motstanderne talte prinsens, ikke folkets sak. Georg Sverdrup gjendrev Wergeland retorisk. Ordsiftet ble hissig. Avstemningen ble utsatt til neste dag, den 20. april - hvor det igjen kom til heftig debatt om folkesuvereniteten og hvilken rolle Riksforsamlingen skulle ha. Her endte resultatet opp med knappest mulig seier til Falsen ("Selvstendighetspartiet"). Det ble nemlig 55 mot 55, (to var fraværende), og det hele ble avgjort med presidentens dobbeltstemme. Hegermann (Falsens mann) hadde nettopp blitt valgt til president. Uken før ham var det Peder Anker, som var president (skiftet hver uke). Hadde avstemningen kommet mens han var president, ville "Unionspartiet" vunnet. Dette tar jeg med for å vise hvor jevnt det var i mange saker, og ikke slik som en skulle ha inntrykk av, at det var kun et ubetydelig mindretall som stemte med "Unionspartiet", selv om historien vel viser at grupperingen vel hadde en grunnstamme på kun ca. 20 personer. Slike avstemninger som var så jevne, og personlige feider mellom enkelte representanter, viser at Ertzgaard tilhørighet til "Unionspartiet" ikke nødvendigvis var så overraskende og unormalt, men trolig veldig betinget av helt personlige forhold (kjemi) til enkelte dominerende medrepresentanter. Bare for å vise hvor personlig det hele kunne bli, og hvor ordsiftene ble ganske så uforsonlige, kom det etter at Grunnloven var underskrevet den 18. mai til kraftige disputer omkring Nicolai Wergelands taler og utspill i april. Noen, deriblant Sverdrup, mente at Wergeland burde trekke sine utsagn fra april tilbake.

Det fantes altså i 1814 ikke organiserte partier i moderne forstand. Begrepet var kjent, men det var i hovedsak negativt ladet: Partier var noe en ikke ønsket, fordi det stred mot det politiske idealet om den selvstendige, uavhengige borgeren, som tenkte, talte og stemte ut fra sitt eget beste skjønn. Slik var det fortsatt langt ut på 1800-tallet. Når partibegrepet ble brukt, var det derfor oftest om *motstanderne*: Det var *de* som nærmest rottet seg sammen i et "parti". Det fantes unntak. I 1814 hører vi også om "det velsinnede parti", og da gjaldt det naturligvis det som forfatteren selv tilhørte. «Partiene» på Eidsvoll var derfor noe annet enn moderne partier; de var «meningsgrupper», en slags allianse mellom representanter som orienterte seg i samme retning, først og fremst i spørsmålet om en skulle følge Christian Frederiks selvstendighetslinje eller ikke. Noen fremtredende representanter, som Falsen og Wedel, ble regnet som "ledere" for hver sin gruppering, men det er snakk om et uformelt lederskap, naturligvis ikke noe formelt «tillitsverv». De var ansette og ble lyttet til av dem som delte deres hovedanskuelser. Det er også riktig at det kunne skifte fra sak til sak, hvor mange som sognet til det ene eller andre "partiet", var representanter som ikke klart lot seg plassere i den ene eller andre båsen. Likevel, totalt sett, er det ikke direkte galt å snakke om en "partideling". Det var et sterkt skille i forsamlingen mellom de to ganske

*Christian Magnus Falsen
(Malt av Christian Olsen)*

klart definerte hovedposisjoner, og representantene skriver også mye om det i sine brev og dagbøker. Noen skriver med bitterhet om «motpartiet», noen uttrykker bedrøvelse over selve splittelsen og "partidannelsen" ut fra et enighetsideal som også var ganske sterkt. Det var betydelig variasjon i hvilke ord som ble brukt om "partiene"/meningsgruppene. Alt dette til tross, er det trolig riktig at "selvstendighetspartiet", og særlig "unionspartiet", er begreper som har blitt faste først og fremst gjennom ettertidens bruk. "De svensksinnede", "foreningspartiet", "prinsepartiet", "de ilende", "de nølende" ... forteller oftest om sympatiene og antipatiene hos den som skriver. Og denne «partidelingen» gjaldt utenrikspolitikken og spørsmålet om Norge skulle godta premisset i Kiel-traktaten om forening med Sverige, eller støtte Christian Frederiks plan for et uavhengig kongedømme (som seinere eventuelt kunne gjenforenes med Danmark). I andre spørsmål som gjaldt det prinsipielle og pragmatiske innholdet i konstitusjonen, var det til dels enighet på tvers av partiskillene, dels uenigheter som også skar på kryss og tvers. Det er altså bare på et avgrenset område at det gir mening å snakke om "partier" på Eidsvoll, vel å merke "partier" i betydningen «meningsgruppe» uten fast organisering, men med vesentlig grad av enighet og lojalitet innad i gruppa. Historikeren Hamre, Eidsvoll 1814, som har analysert mye av dette for meg, sier det slik: *"Når jeg synes vi kan gjøre det i den siste betydningen, er det som sagt ikke minst fordi representantene selv opplevde at denne todelingen fantes, og både de som var mindretall/opposisjon, og de som helst ikke ville bli plassert i bås, opplevde det som sterkt ubehagelig at det var slik. Da kan vi også følge konvensjonen og snakke om "Selvstendighetspartiet" og "Unionspartiet".* Slik sier altså historikeren det, hvilket utvilsomt er riktig. Skjønt for meg synes "Selvstendighetspartiet" og "Unionspartiet" å være benevnelser som ettertiden tok i bruk, og at det hele forsterket seg ettersom fasiten kom til syne - og partibegrepene ble et redskap hos enkelte for å forklare og markere den vesentlige skillelinjen.

Yngre historikere gjør ikke lenger det ene eller andre av "partiene" til skurk eller helt i dramaet. På begge sider var målet en mest mulig fri stilling for Norge, og begge kunne enes om hovedprinsippene i Grunnloven (uenighetene gikk i hvert fall like gjerne på tvers av disse "partigrensene"). Selvstendighetspartiet trodde Norge kunne klare seg og bli anerkjent som uavhengig stat. Flere av dem kunne sannsynligvis også gjerne ha tenkt seg en framtidig gjenforening med Danmark, om sjansen skulle by seg. Det var politisk uaktuelt i 1814, men Christian Frederik var jo arving til begge rikene, og Grunnloven la til rette for det. Unionspartiet bestod av menn som alt en god stund hadde sett for seg et mer selvstendig og politisk fritt Norge i union med Sverige istedenfor med enevelde Danmark, særlig lederen Wedel Jarlsberg. Andre var pragmatikere i situasjonen: De trodde (skjønnte) at stormaktene uansett ville tvinge Norge til å godta Kiel-traktaten og unionen, og/eller at Sverige i kraft av militær overlegenhet ville kunne sette sin vilje igjennom. Derfor var det bedre å forhandle om en union på best mulig vilkår. Dessuten så de at Norge trengte fred med Storbritannia for at næringslivet skulle komme ut av krisa og folk ut av matmangel og nød. *"Sett fra utgangen på året 1814, fikk de på sin måte "rett", men er det sikkert de hadde gjort det om det ikke hadde vært for motpartens blåøyde optimisme om våren"?* spør eidsvollshistorikeren Torleif R. Hamre, i en email til meg.

Historiker Torleif R. Hamre

Grunnlovsarbeidet

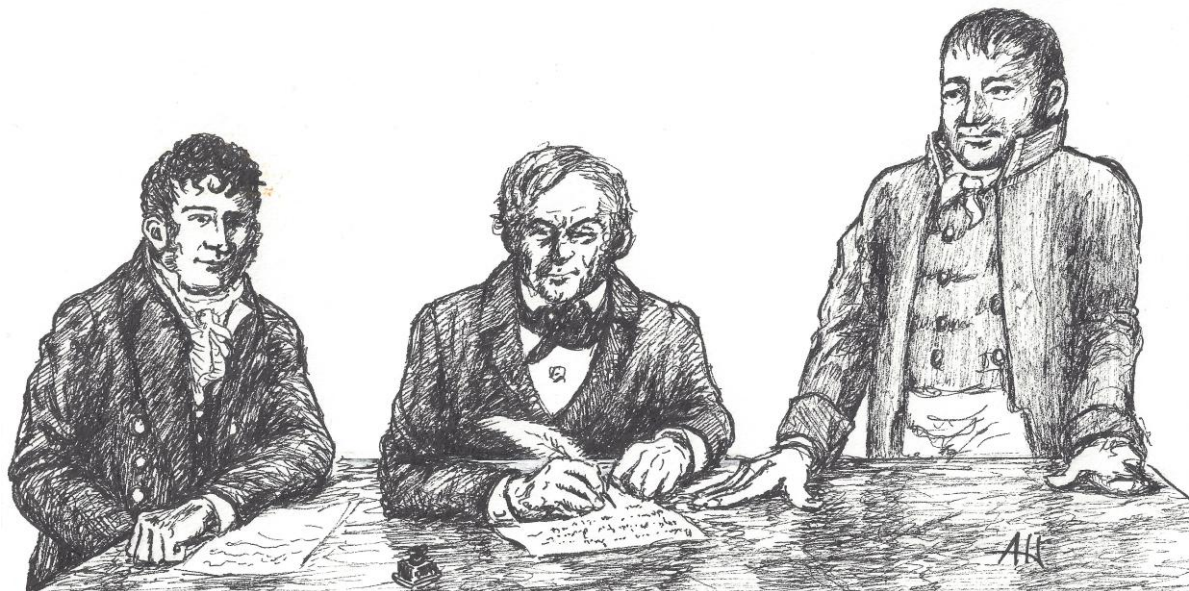
12. april opprettet Riksforsamlingen en konstitusjonskomité for å utarbeide et utkast til grunnloven. Christian Magnus Falsen ble valgt til leder. Fire dager senere la komiteen frem elleve grunnsetninger for det videre grunnlovsarbeidet: Norge skulle være et fritt, uavhengig og udelelig rike. Kongen skulle ha den utøvende makt, en folkevalgt nasjonalforsamling den lovgivende og bevilgende makt, og uavhengige domstoler den dømmende. Religionsfrihet og trykkefrihet ble garantert, men jøder fikk fremdeles ikke adgang til riket. Deretter gikk konstitusjonskomiteen i gang med utarbeidelsen av selve Grunnloven. Alt 2. mai kunne komiteen presentere et ferdig forslag på 115 paragrafer. (Ref. offisielle Eidsvollssider på nettet).

1814 vs 1905

Siden vi feirer 17. mai som vår nasjonaldag, så ser de fleste på dagen som den dagen vi fikk vår Grunnlov, bærebjelken for vårt samfunn. Det er i og for seg riktig, men ikke helt. Det er forhold rundt 1814 og 1905 som er ganske så innviklede og vanskelige å forstå. En skal ha tunga bent i munnen. Ja, det skjedde mye på Eidsvoll, for ikke å si sommeren derpå. Trøsten for de som ikke helt klarer å henge med, får være at det ble enda verre i 1905. Det er vel knapt noen i dag, verken blant historikere, jurister eller statsvitere som riktig kan forklare logikken og lovhjemlene bak det som skjedde i 1905. Det var et statskupp, kanskje ett av de få i verden uten blodsutgytelse. Men det var nære på. Hvorfor jeg er inne på 1905 når dette skal dreie seg om 1814, er for å markere den utbredte og ofte påståtte misforståelsen at Norge ble selvstendig i 1905. Forståelig nok som "en talemåte", men ikke formelt riktig. Vi gikk ut av unionen med Sverige i 1905, men var blitt selvstendige i 1814. Det er derfor vi i år feirer 200-årsjubileum som nasjon.

Dateringen av Grunnloven

Mange ser på 17. mai som datoen de undertegnet Grunnloven på Eidsvoll. Det er ikke helt korrekt dersom vi ser på "de" som representantene. Arbeidet på Eidsvoll startet den 10. april gjennom ulike komiteer. Paragrafene ble behandlet i møter frem til og med 11. mai. Da ble en redaksjonskomité utpekt for å finredigere og renskrive et endelig utkast ("bragt i orden og Stiil"). Dette ble ferdig den 16. mai, og Grunnloven ble i endelig versjon bifalt (godkjent) av Riksforsamlingen muntlig - og undertegnet av president Falsen, visepresident Krohg og

Falsen, Krohg og Christie undertegner Grunnloven om kvelden den 16. mai

sekretær Christie den 16. mai - påskrevet datering 17. mai. Grunnloven fikk altså sin datering påført en dag tidligere enn det Christie skrev: "Eidsvoll d. 17de May 1814". Slik må det ha vært siden det den 17. mai kom et nytt presidentskap: Sverdrup og Motzfeldt. Hvem som førte den undertegnede Grunnloven i pennen til slutt, er også interessant. En skulle tro det var sekretæren Christie, men det er usikkert. Noen vil ha det til at det var den trønderske studenten Johan Matthæus Buschmann, visstnok fremkommet etter analyse/sammenligning av hans skrift. Christie skrev nok Grunnlovens første utkast, men Buschmann renskrev den.

17. mai ble avsatt til "kongevalget", muligens fordi en ønsket en sammenheng, et tidssammenfall, mellom den konstitusjonelle etableringen av et nytt, selvstendig kongerike, og valget av en person til å fylle rollen som monark som forutsettes i første paragraf (ref. historiker Torleif R. Hamres tanker). Dette som en forklaring på datering av grunnloven, underforstått: "17. mai-grunnloven", fordi det står slik i dokumentet, ikke fordi representantene skrev under den datoen. Ingen skrev under Grunnloven den 17. mai. Representantene undertegnet den 18. mai, i rekkefølge etter valgdistrikt. De skrev rett under datering. Derfor har mange trodd/hevdet at Grunnloven ble undertegnet den 17. Og Grunnloven var som nevnt allerede underskrevet (da uten segl) av president, visepresident og sekretær den 16. mai. Disse skrev nå på nytt under som representanter, slik at faktisk er det tre personer som har undertegnet Grunnloven to ganger, blant annet Christie, min slektning, som på det berømte bildet bak stortingspresidenten sitter i en hvitbrodert stol i rød jakke og "ser på maleren". Hva gjelder selve rekkefølgen hvor de enkelte satt, er det ikke samsvar mellom det berømte bildet i Stortinget og slik de virkelig satt. Bildet indikerer en viss vandring rundt langs veggene.

Det som er gjengitt i de siste avsnittene, er ikke i henhold til "Norgeshistorien". Historikere og forfattere har gjennomgående skrevet at Grunnloven ble undertegnet den 17. mai, hvilket er feil, og at det var presidentskapet ved Sverdrup/Motzfeldt som signerte Grunnloven den datoen, hvilket også er feil. Da jeg påpekte disse feilene for den utmerkede forfatter og historiker Karsten Alnæs, gjentatt på side 278 i hans siste bok: Miraklenes år, skriver han til meg at dersom jeg har rett, må i så fall norgeshistoriene til Sars, Koht, Steen, Seip, Bergsgård, Mykland og Dyrvik skrives om. I en email fra ham den 5. januar i år heter det seg: *"Kjære Hans Olav Løkken: har undersøkt litt nærmere, og du har rett. Jeg endrer derfor teksten min i neste utgave. Kan du forstå at alle mine forgjengere skriver feil, og at Øystein Sørensen gjentar feilen i den redegjørelsen han har skrevet for Stortinget rett før jul?"*

For å få dokumentert mine påstander, tok jeg i brevs form formelt kontakt med Eidsvoll 1814. Fikk derfra daterte mailer som bekrefter at begivenhetene på Eidsvoll den 16 - 18. mai, er slik jeg har skissert her både hva gjelder relaterte personligheter (navn) og tidsrekkefølgen.

Tallmessig var Stjørdal godt representert

Hvorfor var det 112 representanter? Det har ingen hensikt her å forklare det systemet som ble grunnlaget for utvelgelsen av representanter, et "valg" som ble tillagt menighetene og visse militærforlegninger. Dette ble besluttet under det berømte notabelmøte på Eidsvoll den 16. februar samme året, under ledelse av selveste prins Christian Frederik. En av de sentrale delegatene på møtet var som nevnt stjørdalingen Sejersted fra Mæle gård. Han var en meget markant

person. Når vi så vet at hele tre fra Stjørdal var eidsvollsmenn, pluss seks-sju andre kan linkes til Stjørdal, kan en vel i god trønderånd påstå at Stjørdal har satt et solid segl på Grunnloven. Knappt noe annet sted i landet bærer navnetrekkmessig større deler av vår nasjonale grunnmur enn Stjørdal. Det gir gården Ersgard en opphøyet plass i vår historie, som ærer og tjener dagens etterkommere og eiere av gården. Kommunen og dets innbyggere bør kjenne sin besøkestid og være stolte av Ersgard.

Mæle gård har sterke relasjoner til det som skjedde i 1814

Et par dobbeltvalg førte til to færre representanter enn det ellers skulle ha vært. Og så er det Nord-Norge. Denne landsdelen skulle hatt ni representanter på Eidsvoll. Men ingen av disse kom til Eidsvoll. Ingen fra Nordland, Troms og Finnmark var til stede, og har derfor ikke undertegnet Grunnloven verken da eller senere. I en godartet mobbemodus under et muntert lag sies det derfor at folk nordfra ikke har stemmerette. I tradisjonsfortellingen heter det seg at de satt værfaste i Namdalen. Men det er ikke riktig. Ingen reiste i det hele tatt. I hele Nord-Norge ble første del av valgprosessen gjennomført. Det ble holdt bededag i alle sognekirkene, der det ble avlagt selvstendighetsed, og valgt to valgmenn fra hvert sogn, som så igjen skulle komme sammen for å velge utsendinger. Selvstendighetseden hadde sitt utgangspunkt i Salme 62, 8–9, som Christian Frederik selv hadde valgt for alle prester i hele landet. "*Blod for det elskede Fædreland?*" Da skulle menigheten svare: "*Det sværge Vi, saa sandt hjelpe os Gud og hans hellige ord!*"

På grunn av tidkrevende kommunikasjonslinjer (langsommelig postgang), og fordi mennene var på fiske m.m., ble bededagene arrangert mye senere her enn sørpå. Mange steder langt ut på våren og til og med sommeren 1814. Det ble heller ikke tid nok til å velge representanter til det overordentlige (ekstraordinære) Stortinget fra disse amtene høsten 1814, så fra Nord-Norge kom det representanter til Stortinget først i 1815. En versjon sier at Finnmark forsøkte å sende til Stortinget de tre som var valgt 1. august, men at de snudde i Bodø da de skjønnte at ingen var valgt fra Nordland. Kilden er her usikker. Uansett vil det som er skrevet her i de siste avsnittene indikere at meningen kanskje var at 123 skulle ha deltatt på Eidsvoll. Dette er litt usikkert, men viser i all fall at Thorleif R. Hamre har rett i sitt utsagn: "*Det ville blitt trangt i Rikssalen!*"

Lederne på Eidsvoll i 1814

De to grupperingene: "Selvstendighetspartiet" og "Unionspartiet" hadde muligens samme målsetting, et fritt og selvstendig land, men hvor den langsiktig strategien hadde ulike taktikker.

Selvstendighetspartiets ledere var alle embetsmenn:

Christian-Magnus Falsen (kalt Grunnlovens far), Georg Sverdrup, Wilhelm F. K. Christie (sekretæren, senere Stortingspresident), Peter Motzfeldt og Christian A.

Diriks. Alle i Selvstendighetspartiet sto ikke nødvendigvis for en absolutt selvstendighet.

Unionspartiets kjerne bestod av større næringsdrivende fra trelastdistriktene på Øst- og Sørlandet. Dets fremste menn var grev Wedel Jarlsberg (senere statsråd og stattholder), hans svigerfar Peder Anker (senere statsminister) og Severin Løvenskiold (senere statsminister og stattholder), og var i meget klart mindretall på Eidsvoll, kanskje ikke flere enn 20 stk, dersom vi tenker tradisjonell deling i "partier".

Stjørdaling Petter J. Ertzgaard var en av disse.

Unionspartiet ble av enkelte i ettertid kalt

"svenskepartiet", hos andre gikk de under betegnelsen "de nølende". Kanskje er det sistnevnte som gir en pekepinn på den reelle skillelinjen mellom de to "partiene". Selv om grupperingen ble omtalt som "svensksindet" så var de neppe mer orientert mot Sverige enn

Selvstendighetspartiet var orientert mot Danmark. Unionspartiet hadde det kanskje ikke så travelt. Det er hevdet at unionstilhengerne ville foretrukket selvstendighet hvis det var mulig å opprettholde den. De mente at Grunnloven måtte tilpasses en løs union med Sverige, da Norge på det tidspunktet ikke ville være i stand til å avvise et svensk angrep på Norge. I en slik situasjon mente de at Norge ville få bedre kår i en løs union med Sverige, enn ved å bli underlagt Sverige etter et militært angrep. 400-årsnatta med Danmark hadde vært lang, krigene mange - som sjelden tjente Norge. Trønderne hadde en del skyldfolket på andre siden av kjølen, en glemte fort de svenske militære innfallene, og Midt-Norge og Midt-Sverige hadde et visst samvirke. Var det i disse baner stjødalingen Petter Johnsen Ertzgaard tenkte?

*Grev Herman Wedel Jarlsberg
(Malt av Asta Nørregaard)*

De to store som skulle dominere på Eidsvoll våren 1814 var som nevnt Christian Magnus Falsen og Herman Wedel Jarlsberg. Følgende er skrevet om disse: Christian Magnus Falsen var i begynnelsen av 1813 spion for stattholder prins Frederik av Hessen, og rapporterte hvilke hemmelige forhandlinger som foregikk mellom svenske utsendinger og sterke personer i Norge, blant annet Peder Anker og grev Herman Wedel Jarlsberg. Sistnevnte mente at det nok ikke var så enkelt å få til en avtale med Sverige, da det gamle svenskehatet var fortsatt sterkt, og ville kunne blusse opp igjen for fullt. Men hans danskehat var sterkere, så av to onder valgte realpolitikeren trolig det første, og var kanskje rikets viktigste person i tiden etter Eidsvoll utover på 20- og 30-tallet, slik Koren Christie hadde vært det under den spennende høsten 1814.

Forvirringen etter Eidsvoll

Riksforsamlingen på Eidsvoll proklamerte Norges selvstendighet, vedtok en grunnlov og valgte den danske tronfølger Christian Frederik til norsk konge (så Haakon VII var *ikke* den første valgte kongen i nyere tid). Alt så klart ut. Men så enkelt skulle det ikke bli. Det hadde vært nødvendig å handle raskt på Eidsvoll fordi det gjaldt å få de institusjonelle ordninger for det selvstendige Norge på plass før Karl Johan rakk hjem fra kontinentet med den svenske hæren. Han ville da naturligvis ta initiativet for å få gjennomført bestemmelsene i Kieltraktaten. Han kom hjem med hæren den 28. mai. Noen dager senere kom en representant fra den britiske regjering til Norge, og den 30. juni også fire stormaktskommissærer, alle for å forhandle med Christian Frederik og mekle i striden mellom Norge og Sverige. Til tross for adskillig sympati for Norge, endte meklingen uten resultat. Sympatien reflekterte nok tildels tidens liberale ideer, men det var avtalen Karl Johan hadde fått i stand med Russland i 1812 som ble bestemmende for utfallet (Sverige skulle få Norge, Russland skulle beholde Finland). Den 26. juli gikk Karl Johan til militært angrep på Norge. Krigen ble kort, men kostet flere menneskeliv. Da Christian Frederik skjønnte at han ikke fikk støtte fra Storbritannia, ga han opp prosjektet. Fredsforhandlingene endte med den såkalte Mossekonvensjonen, undertegnet den 14. august, der Norge gikk med på å gå i union med Sverige, og Christian Frederik forpliktet seg til å abdisere og forlate Norge. Senere, i 1839, ble den opprinnelig unge, radikale prinsen fra 1814 i Norge eneveldig konge i Danmark! Det var først etter hans død i 1848 at det danske eneveldet ble erstattet av et konstitusjonelt monarki. Med avtalen den 4. november og det første overordentlige Stortinget, som forandret den nyfødte Grunnloven deretter, ble Norge tvunget inn i union med Sverige. Men betingelsene for Norge var helt andre enn i den dansk-norske helstaten. Norge fikk beholde Grunnloven og kunne fortsette å utvikle seg som en selvstendig stat, med egne politiske institusjoner, regjering og embetsstand. En regner derfor at den moderne norske stats fødsel fant sted i 1814.

Torsdag 13.03.2014

Endre og Simen Sørebo med salen Petter Johnsen Ertzgaard brukte på sin ridetur til Eidsvoll, i følge tradisjonsfortellingen i familien

Det er verdt å merke seg at ordet *demokrati* ikke ble nevnt i Grunnloven, og begrepet ble knapt nevnt i det hele tatt på Eidsvoll. I tidens forestillinger var man tilbøyelig til å se på *demokrati* som en form for massens despoti, eller en ny form for enevelde, om man vil, bare med en annen "herre" enn kongen. Sporene fra den franske revolusjonens siste fase skremte. Sentralt for eidsvollsmennene var derimot prinsippet om *folkesuverenitet*. I 1830-årene dukker forøvrig ordet *demokrati* opp som en betegnelse på den norske styreformen i kombinasjonen *demokratisk-monarkisk*. Like viktig som prinsippet om folkesuvereniteten var et annet og forskjellig prinsipp, nemlig det konstitusjonelle prinsippet. For fedrene på Eidsvoll var det en betingelse for friheten at statsmakten ble "indskrænket", som det fremdeles står i Grunnloven. Staten skulle ikke være allmektig eller eneveldig, heller ikke den demokratiske stat. Grunnloven skulle garantere de individuelle rettighetene som statsmakten ikke kunne anfekte. I dag synes det offentlige, byråkratene og en del politikere å ha glemt hva som

virkelig står i Grunnloven. 4. november-Grunnloven, unionstidens grunnlov, ble enda mer demokratisk enn 17. mai-Grunnloven. De to momenter, den indre selvstendighet og det at unionen ble påtvunget Norge, har fått mange til å mene at unionens skjebne var beseglet. Unionen med Sverige var dømt til å bryte, det var bare et spørsmål om tid. Oppløsningen av den svensk-norske unionen i 1905 blir ut fra dette perspektiv en naturlig fortsettelse av 1814. Dette er det vanlige synet blant norske historikere. Norge ble altså en kasseball mellom land som deltok i Napoleonskrigene. Noen har uttrykt det slik: "*Selvstendigheten og friheten i Norge kom som en gave*".

Symbolsakene

Et viktig poeng, for ikke å si redskaper, som ikke må glemmes i vår selvstendighetskamp, var eidsvollsmennenes iver etter å sementere selvstendigheten gjennom en egen norsk bank og et eget norsk universitet. På et vis de to store symbolsakene. Det er også verd å merke seg at ved det første overordentlige Stortinget den 8. oktober 1814, som godkjente vår nye Grunnlov en måned senere, var det kun en person fra "unionspartiet" med, nemlig grev Hermann Wedel Jarlsberg, muligens den fremste representanten totalt sett fra Riksforsamlingen på Eidsvoll. Det høres mest ut som et paradoks sett i relasjon til de to blokkdannelsene på Eidsvoll og hva de stod for. Stortingets første president ble Wilhelm F. Koren Christie, som nevnt også var den dominerende personligheten gjennom alt som foregikk høsten 1814.

Stortingets første president Koren Christie

Et paradoks

En kan muligens si at det ligger noe paradoksalt i følgende: På Eidsvoll vant Selvstendighetspartiet, men noen måneder senere skulle det vise seg at det var Unionspartiet som seiret til slutt, for så vidt som Norge kom i union med Sverige. Og i det nye Norge kom Wedel Jarlsberg til å spille en viktig rolle, ikke minst når det gjaldt å hevde Norges relative selvstendighet i unionen. Som om ikke paradokset er fullstendig, så blir det trolig det når vi i ettertid vet at selveste Falsen vinglet. Og mest som *spikeren i kisten* blir det når vår godeste Petter Johnsen Ertzgaard på et vis stemte "riktig" likevel når en så hvordan det hele endte. En tilfeldighet eller en iskald beregning og overbevisning? Kanskje var han ikke en sløv gammel mann, slik avisen Statsborgeren kalte ham, for hans stemmegivning? Trolig kan familien på Ersgard og Stjørdal gå med rak rygg også i denne saken.

Hvorfor stemte Ertzgaard med Unionspartiet?

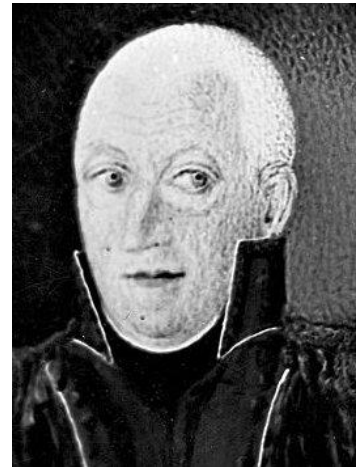
Hvor bemerket gjorde Ertzgaard seg, og de andre representantene fra Stjørdal og Trøndelag, under forsamlingen på Eidsvoll? Hvorfor stemte Petter J. Ertzgaard som han gjorde? Det er et mye mer spinkelt materiale for mange av bonderepresentantene enn for de "kondisjonerte", embetsmennene og handelsborgerne. Derfor vet ingen med sikkerhet hva de alle sa under "forhandlingene".

Det finnes ikke nøyaktige protokoller som gjengir alle innleggene under Riksforsamlingen, slik det for eksempel gjøres på Stortinget i dag. Protokollene fra Riksforsamlingen, ført i pennen av den faste, valgte sekretæren, W. F. K. Christie fra Bergen (min slektning), inneholder korte oppsummeringer av debattene, og gjengir ellers forslag, vedtak og voteringer (med personlig formulert votum i flere saker). *Riksforsamlingens forhandlinger* er utgitt i flere utgaver, med diverse bilag i flere bind. En vet også en del fra debattene ut ifra dagboknotater, memoarer og brev. Men noen fullstendig kunnskap er det langt fra, så det er ikke utenkelig at Ertzgaard kan ha sagt *noe*, men videre bemerket kan han ikke ha gjort seg. Men han var nok en ganske så selvstendig mann likevel, ettersom han som trønder valgte å stemme med Unionspartiet. Her er vi derfor ved følgende interessante forhold og spørsmål om hvilke motiver Petter Johnsen Ertzgaard hadde for å følge Unionspartiet. Hvorfor brøt Petter J. Ertzgaard ut? Trønderne var selvstendighetsmenn, både bøndene og de militære, og stemte med Selvstendighetspartiet, som igjen forsterker det stadig gjentatte utsagnet om at Ertzgaard var den eneste trønderen som tilhørte Unionspartiet. Men det er ikke riktig. Trondheimsmannen Peter Schmidt tilhørte også Unionspartiet, selv om han vel ikke var en svoren unionstilhenger. Hos alle grupper var i alle fall Ertzgaard en mann med meningers mot, da de fra samme området for det meste holdt sammen og stemte likt, hvor bøndene fulgte sine embetsmenn. Og uansett ser han ikke ut til å ha blitt upopulær på dette. Ved sin stemmegivning kan han ikke ha "gjort seg umulig" i politisk forstand i hjemdistriktet, siden han i etterfølgende år stadig ble valgt til valgmann (i de indirekte stortingsvalgene), til stortingsmann et par ganger (1830, 1833), og også til herredsstyret etter formannskapslovene i 1837, med dertil verv som varaordfører. Absolutt ikke noe å underslå eller skamme seg over.

Det foreligger ingen tradisjonsfortelling i familien som forklarer Ertzgaards stemmegivning eller hvorfor han tilhørte Unionspartiet. En kan gjøre seg mer eller mindre kvalifiserte gjetninger. Likevel er det forhold som gir en viss pekepinn. Igjen må en minne om det vanskelige ved å melde seg inn i datiden og glemme nåtiden. De var så få, avstandene lange, kommunikasjonen mangelfull i alle henseende, alt tok tid. Svært få kunne skrive og lese, de fleste var funksjonelle analfabeter og verden stanset ved første elva. De hadde nok med seg selv, og lokale hendelser og lokal historie påvirket de valg de gjorde. Og sist, men ikke minst: "*Folk var ikke dummere før i tiden*". Klarer vi å sette oss inn i disse rammer, kan vi trolig anta at en eller annen personlig hendelse har ført til at Ertzgaard skilte seg ut. Han hadde vært med i den siste krigen mot svenskene. Så hvorfor ville han gjerne gå i union med Sverige? Merkelig. Noe måtte ha skjedd, kanskje på det personlige plan. Han omgikk naturligvis både folket i prestegården, de på Ree, Mæle og senere Medbroen, underforstått: Heyerdahl,

Wasmuth og Sejersted. Hva hadde sistnevnte fortalt fra notabelmøte på Eidsvoll den 16. februar? Hva med det kraftige munnhuggeriet under åpningen av Riksforsamlingen, denne personlige striden mellom Wergeland og Sverdrup? Formet den allianser gjennom trynefaktoren, underforstått: manglende eller tiltalende kjemi? Sympatier og antisympatier i enkeltsaker kan gi enorme utslag som kan vedvare, og få følger ved neste korsvei (avstemning). Det må ligge noe her. De innledende dagene, for ikke å si rundene med krancling, kan ha fanget Ertzgaard gjennom antipati for noen. Husk at det var ingen som satt med et partiprogram, mandater og partipisk. Det lå i datidens natur og holdning å ta sine egne valg og avgjørelser. Og som overalt i forsamlinger, komiteer, på arbeidsplasser etc., noen trives en bedre i lag med enn andre (kjemi). Det er så uhyre lite som skal til. Det første møte på Eidsvoll var nok veldig viktig i så måte for mange, den første kringelen avgjørende. Trolig slik også for Petter Johnsen Ertzgaard. Jeg ser ikke bort i fra at stjørdalingen likte godt selve greven i salen. Wedel Jarlsberg var en svært oppegående person, med mange kvaliteter og store ervervede kunnskaper fra sin oppvekst i flere land. Han var en verdensborger.

Matthias Conrad Peterson

Ertzgaard likte ikke 17. mai feiringen

En ting er ganske så sikkert. Petter J. Ertzgaard var ikke glad i den nasjonale opphisselsen som enkelte intellektuelle fyrte opp under. Det var en av sine egne, nemlig skaptrønderen - den dansk-trønderske Matthias Conrad Peterson, som iverksatte det første 17. mai toget, og Henrik Wergeland, sønn av eidsvollsmannen Wergeland, overtok stafettpinnen. Ertzgaard likte ikke 17. mai feiringen. Fra hans brevskrivning mens han var stortingsmann kan vi sakse følgende:

"....men klokken har nå fått en annen lyd, i Morgenbladet er bekjentgjort at Hans Kongelige Høyhet Kronprinsen vil besøke Bergen med dampfartøyet den 13. august førstkommende og etter 6 dagers opphold der reiser han over land hertil og da formodes at han oppløser Stortinget. Den oppståede skruppel hos Kongen skal være foranlediget av at nesten hele Stortingets personale deltok i statsråds Kroghs minnestøttes høytidlige avsløring den 17 mai, jeg er verken demagog eller intrigant, likeså lite er jeg noen royalist, men jeg har dog aldri likt feiringen av den 17 mai, forsåvidt den strider imot Hans Majestets anskuelse, men allikevel kan jeg nynne "Jeg er så froe, jeg er så glad, jeg er min egen herre" uten at gjøre opptøyer og sammenholdelser, det holder jeg for en klok politikk som holder hele statssamfunnet i en sammenhengende kjede".

Ertzgaard var en flittig brevskriver

Dette sier med all tydelig at han så Unionen som en bra ordning, kanskje var han inspirert av de amerikanske frihetstanker, bundet sammen av "selvstendige" stater. Det var flere både før, under og etter Eidsvoll som så Norden under ett, som et håp om en sterk region bygd på lik kultur og like verdier, som et forsvar mot stormaktene og for å unngå å stadig bli kasteball i eksterne konflikter. 400-års natta hadde satt sine merker først og fremst i Trøndelag, forholdet over kjølen var, tross flere svenske innfall, ikke så verst, til og med allianser gjennom skyldfolk. Unionspartiet var engstelig for krig igjen med Sverige. Å bli tatt med makt var ikke noe godt alternativ. Trønderne hadde lidd nok i krig. Ertzgaard valgte freden. At eidsvollsmannen Ertzgaard var motstander av 17.mai-feiringen, er sett med dagens øyne ikke "politisk korrekt", for å bruke et overfladisk uttrykk. Men en må da ha huske at det var ikke så få som mente at denne nyetablerte datofeiringen på den tiden var en unødvendig provokasjon mot kong Karl Johan, kall det en form for uhøflighet. Det var ikke i Ertzgaards konservative ånd, oppdragelse og holdning. Han tilhørte tross alt de dannede kretser på Stjørdal, de som hadde lært å oppføre seg. Karl Johan la da også ned forbud i 1828 mot å feire 17. mai.

Ertzgaard - en betydningsfull person

Petter J. Ertzgaard var ingen smågutt i Stjørdalen. Han hadde det han trengte. Han behøvde ikke la seg kjøpe i noe henseende eller opptre taktisk. Han klarte seg selv, var selvstendig og levde deretter. Det skulle tyde på at han stemte i takt med sin overbevisning basert på egne opplevelser, ikke andres - slik dessverre mange på den tiden måtte ta til takke med grunnet manglende kunnskaper og manglende midler. På den annen side tror jeg ikke Ertzgaard hadde de store visjoner. Han skulle trolig ikke redde verden. Da ville han sagt ifra i mer klare ordlag enn det han gjorde og har skrevet. Han var opptatt av sin familie og sitt nærmiljø, med utstrakt brevveksling med sine nærmeste da han var på Stortinget. Uansett hvordan vi analyserer, blir det vanskelig å forstå hvorfor han så til de grader brøt med "trønderbenken". Uansett hva vi sier og skriver, tror jeg det lett blir feil. Logikk og ulogikk, rett og galt - er vanskelig ord å forholde seg til. Gjennom de ord han selv førte i pennen i brev til slekt og venner, skinner det gjennom at han nok ikke var så mye annerledes enn de fleste av oss andre. Han ga sine medmennesker karakteristikk, slik vi vel alle dessverre kan i en opphisset eller løssluppen sinnsstemning. I det ligger mitt postulat, som jeg har vært inne på tidligere, at Petter Johnsen Ertzgaard på Eidsvoll møtte noen han ikke likte, eller som påvirket ham - eller at en hendelse oppstod innledningsvis som gjorde at han tok sitt uvanlige valg, sett i relasjon til det som var forventet, i alle fall i ettertid. Ertzgaard var en oppvakt og rasjonell kar, men selv de mest oppegående kan møte situasjoner som til de grader påvirker følelser og valg i uventet retning. Og løsriver en Eidsvollsoppholdet til et tidsbestemt spill, så var Ertzgaard på det vinnende laget, tross alt - for i det minste 91 år.

Sosialpolitisk holdning

I sitt rikspolitisk liv var Petter Johansen Ertzgaard opptatt av tre saker: bevaringen av Grunnloven, hvor han tok ordet og fremmet forslag under votum mot forandringer (§14). Han engasjerte seg i brennevinsbrenning. Og sist, men ikke minst, var han engasjert i debatten om lov om verneplikt, ikke så uventet ut i fra hans egen tilstedeværelse som aktiv frontsoldat under innfallet i Sverige i 1809, og at han satt i militærkomiteen. Ertzgaard var med på det aller siste felttoget mot svenskene fra Midt-Norge. Siden har det aldri vært løsnat skudd mellom Midt-Norge og Midt-Sverige. Til tross for Ertzgaards innsats for verneplikten, fikk Norge ikke allmenn verneplikt før i 1854, og da kun for Sør-Norge. Først i 1897 for hele

landet (opptakten til 1905). Dersom vi ser hans sterke engasjement overfor verneplikten i relasjon til hans valg av side, underforstått: "unionspartiet", kan vi være tilbake til hans personlige forhold til noen av sine medrepresentanter. Jeg nevnte krangelen innledningsvis på Eidsvoll, hans mulige sans for greven (Wedel Jarlsberg) og kanskje hans antipati overfor Falsen ("selvstendighetspartiets leder"). Ertzgaard var bonde, og dersom han tidlig kjente Falsens syn på bønder og verneplikten, hvor Falsen mente at kun bønder skulle stille med vernepliktige sønner/soldater, og embetsstanden skulle slippe - er det ikke utenkelig at dette bidro til Ertzgaards valg av side. En dårlig kjemi basert på mening/synspunkt. Og det styrket trolig ikke Ertzgaards syn på Falsen, da sistnevnte hadde en idé om et lagting hvor ikke bønder skulle få tilgang, kun embetsmenn.

Randi Solem

Gravsteinen på Havstein

Lokalt var Petter J. Ertzgaard trolig engasjert innen kristelig arbeid, i en brytningstid mellom Hans Nilsen Hauge og Grundtvig. Hans nære omgang med Randi Solem på Værnes Hovedgård påvirket med en viss sannsynlighet hans livssyn, som i neste omgang kan ha ført til hans stemmegivning på Eidsvoll i 1814. Randi og Arnt Solem, som var Hans Nilsen Huges "kronprins", brøt senere med haugianerne og gikk over til Grundtvig. En må her ha i mente at folket på Værnes Hovedgård, Værnes prestegård og Mæle var temmelig konservative og viftet med "sildsalaten" lenge før begrepet var oppfunnet. Disse var Ertzgaards nærmeste allierte på Stjørdal. Vi vet at Ersgard, Medbroen, Husby og Reppe ble vel aksepterte blant de fem store. Allianser ble knyttet. En oppførte seg deretter.

Den nordligste eidsvollsmannen

Petter Johnsen Ertzgaard var representant nr. 108 på Eidsvoll, og den siste og nordligste - sett ut ifra valgdistrikt (ikke bosted). Han var derfor den siste fra Trøndelag og lengst nordfra i landet som avga stemme under kongevalget den 17. mai, og likeledes underskrev Grunnloven den 18. mai. De fire bak ham kom alle fra Vestfold og Agder. Derfor har Ertzgaard blitt kalt den "nordligste eidsvollsmannen", til tross for at to (muligens tre) personer kom opprinnelig fra Beitstad. Under kongevalget var han riktignok nr. 107, siden Ole Amundrød måtte melde sykdomsforfall, og avga skriftlig votum. Under kongevalget den 17. mai var det muntlig avstemming, hvorpå Ertzgaard uttrykte seg slik ved hans tur til å stemme: "*I Overeensstemmelse med mine Committenteres Ønske vælger jeg til Norges Konge Prinds Christian Frederik*". Dette var kanskje det eneste Petter Johnsen Ertzgaard sa i plenum på

Eidsvoll. Når det er sagt, må det ha vært stort for stjørdalingen og hans etterslekt å vite at familiens gener var med å utforme Grunnloven og bestemme hvem som skulle bli konge.

Riksforsamlingen

En kan nok undre seg over hva Riksforsamlingen har med Værnes Hovedgård og Stjørdal å gjøre, men med litt godvilje kan en kanskje hevde at knapt noen annen gård i landet (utenom åstedet) har hatt slik en tilknytning til Riksforsamlingen på Eidsvoll som nettopp Værnes Hovedgård. Ser en på Stjørdal som bygdesentrum og i relasjon til sitt folketall i 1814, er faktisk Stjørdal direkte og indirekte trolig den fremste bidragsyter til Eidsvoll. Ser en bort fra de "store" byer med sitt folkeantall, har ingen kommune indirekte påvirket flere grunnlovsleggere enn nettopp Stjørdal. Hvordan valget av Petter Johnsen Ertzgaard foregikk direkte fysisk, er usikkert, om det for eksempel var en skriftlig votering eller utpekelse/utnevning, etter at valgmennene hadde sagt sitt. Hva med bededagen i Værnes kirke?

1. Ertzgaard 2. Heyerdahl 3. Wasmuth

Flere naboer og bekjente deltok på Eidsvoll, samt nært beslektede og inngifte, - slik at alt tyder på at det hadde foregått en viss "posisjonering". Selve tonen under Riksforsamlingen var av og til ufin, og fremstår som alt annet en idyllisk - slik nok mange tror og forbinder med Eidsvoll og 17. mai. Det kom også til fysisk håndgemeng. Falsen og Selvstendighetspartiet, med solid dekning fra Vestlandet og Trøndelag vant en klar seier, selv om fredsslutninger og politisk spill likevel førte til union med Sverige. Det var ikke så ulikt EU-kampen, land mot by og Vestlandet/Trøndelag (Selvstendighetspartiet) mot Øst/Sørlandet (Unionspartiet), for å si det kanskje noe forenklet.

Eidsvollsmenn med direkte eller indirekte tilknytning til Stjørdal

1. Ertzgaard, Petter Johnsen	Unionspartiet	Nord-Trøndelag
2. Heyerdahl, Hieronymus	Selvstendighetspartiet	Nord-Trøndelag
3. Wasmuth, Georg Ulrich	Selvstendighetspartiet	Nord-Trøndelag
4. Forsæth, Lars	Selvstendighetspartiet	Sør-Trøndelag
5. Heidmann, Frederik Hartvig Johan	Selvstendighetspartiet	Sør-Trøndelag
6. Schmidt, Peter	Unionspartiet (usikker)	Sør-Trøndelag
7. Hornemann, Christian Hersleb	Selvstendighetspartiet	Telemark
8. Motzfeldt, Frederik	Selvstendighetspartiet	Møre og Romsdal
9. Motzfeldt, Peter	Selvstendighetspartiet	Oslo
10. Stabell, Frederik Wilhelm Bruenech	Selvstendighetspartiet	Hedemark

11. Klingenberg Sejersted, Johannes (delegat stormannsmøte den 16. februar).

En "atmosfære" som gjenspeiler litt av den stemningen og småkrangelen som var under Riksforsamlingen på Eidsvoll er følgende. Dersom en ser på det berømte bildet malt av Oscar Wergeland i 1885, og som henger bak presidenten i Stortinget, så er nok ikke det korrekt gjengitt hva gjelder slik delegatene satt i forhold til hverandre. Bilde er for øvrig en "gave" fra korpselege L. Ring til *"minde om de Mænd, hvis Fædrelandssind frelste vort Land, da dets Undergang syntes nær"*.

Folket fra Ersgard på besøk på Eidsvoll. F.v: Grete Sørebo, Simen Sørebo, Hanna Sørebo og Stein Sakshaug

På veggen på nevnte bilde henger det kun ett (1) bilde. Men til å begynne med hang det minst et par bilder til på veggen. Carsten Anker (eieren) hadde nemlig utsmykket langveggen, ifølge representanten Jacob Aall, med *"til dels smukke, til dels frivole malerier"*. Disse ble imidlertid tatt ned etter hvert. Det første som ble fjernet var "Venus", malt av en italiener. Den velskapte nakne gudinnen skal ha distraheret representantene. Til slutt var det, uvisst av

hvilken grunn, kun Jacob Munchs portrett av Christian Frederiks sønn, den senere danske konge Fredrik VII, som hang tilbake. Kanskje var det slik at visse delegater med overlegg hadde hengt opp nakenbilder for å forvirre sin motpart på motsatt benkrekke? Men det var ikke det eneste som irriterte enkelte representanter. Noen hadde nemlig ”pyntet” den samme overnevnte vegg med granbargirlandere. Da disse raskt tørket, drysset barnåler ned i nakken på de som satt under. Og med tanke på de moter som var på den tiden, var det ikke like behagelig å få en barnål innenfor skjorta og inn på ryggen. Kanskje var det bevisst gjort av den annen motpart, som tok hevn for overnevnte distraksjon. - Vel, det var selvfølgelig ikke slik, men ”vandresogene” er i alle fall gode.

Eidsvollsmennene fra Stjørdal, samt notabeldelegaten

Navn:	Petter Johnsen Ertzgaard.
Yrke:	Bonde, kvartermester.
Bosted:	Ersgard i Nedre Stjørdalen.
Representerte:	Trondhjemske dragonkorps.
Levetid:	Født 13.8.1784 - Død 7.2.1848 (64 år).
Fødested:	Stjørdal.
Relasjon:	Født og bodde på Ersgard i Stjørdal.

Petter Johnsen Ertzgaard
(Malt av Ragna Hennig-Larsen, maleriet tilhører Eidsvoll 1814)

Tilknytning: Eidsvollsmannen og stortingsmannen Ertzgaard var sønn til gårdbruker John Pedersen Ertzgaard og Mali Gulliksdatter på Ersgard, som ligger et par kilometer øst av Værnes kirke. Var underoffiser ved Det Strindenske Kompani 1807-1817. Furer under felttoget i Jemtland i 1809. Ble senere kvartermester. Eide gårder både i Stjørdal og Singsås. Han ble gift med Anne Jonsdatter Lånke. De fikk åtte barn, hvorav tre døde før fylte ett år.

Ertzgaard møtte på Riksforsamlingen i 1814 som deputeret for det Trondhjemske dragonkorps. Han deltok ikke aktivt i forhandlingene, og stemte som oftest med unionspartiet. Dette har vel ikke gitt ham det beste ettermæle med tanke på at nesten alle bøndene og trønderne stemte med og «tilhørte» selvstendighetspartiet. Men her er det nok en misforståelse av hva de to "partiene" stod for, et forhold som har blitt tonet ned i de senere årene. Dette til tross var han stadig valgmann for Nedre Stjørdalen ved Stortingsvalgene, og møtte som første representant for Nordre Trondhjems amt på Stortinget i 1830, likeledes i 1833. På Stortinget satt han i militærkomiteen. Valget i 1830 betydde en "bondeseier", og "Statsborgeren" (avis) omtalte ham og hans likesinnede: *"deres Stemmegivning røbede, at de var velsindede og at deres Grundsætninger vare liberale"*. Ertzgaard var en venn av John Neergaard og hjalp ham med den delen av «Olaboka» som er forfattet på "Selbumål". Det var første gangen et norsk bygdamål ble benyttet i politisk agitasjon. Ertzgaard var nok ikke særlig ivrig i den nye bondepolitikken, og etter Stortingsvalget i 1833 kalte "Statsborgeren" ham for: *"en gammel sløv Mand"*, til tross for at han ennå ikke var fylt 50 år. Det bemerkes også at han var en av de få bøndene som ikke stemte for byfogd Christensen forslag om fast avisporto. Senere ble han ikke gjenvalgt. I sin hjembygd ble han nok ikke regnet som gammel og sløv. Han ble straks valgt inn i det nye herredsstyret i 1837. I lang tid var han medhjelper i Værnes kirke, og medlem av den såkalte «bygdekommisjonen». Han var forlikskommisær fra 1830, og varaordfører i Stjørdalen i 1838-39.

Navn: Hieronymus Heyerdahl.
Yrke: Prest i Værnes kirke.
Bosted: Værnes prestegård.
Representerte: Nordre Trondhjems amt.
Levetid: Født 31.8.1773 - Død 6.3.1847 (74 år).
Fødested: Aremark i Østfold.
Relasjon: Bodde i Stjørdal da han ble valgt.

*Hieronymus Heyerdahl
 (Malt av Christian Olsen,
 maleriet tilhører Eidsvoll 1814)*

Tilknytning: Eidsvollsmannen Heyerdahl ble utdannet i Kristiania og ble cand.theol. i 1794. Før han kom til Stjørdal den 22. april 1812, hadde han tjenestegjort på Ringsaker, Kongsberg og Toten. Han ble gift med Fredrikke Sophie Schwabe i 1799.

Heyerdahl ble valgt som utsending til Riksforsamlingen for Nordre Trondhjems amt. Her sluttet han seg til selvstendighetspartiet, men våget seg så godt som aldri å ta ordet i forsamlingen. Han kom heller aldri mer med i politikken, skjønt det var nære på i 1827 da han var 2. varamann til Stortinget for Nordre Trondhjems amt. I alle sine dager var Heyerdahl opptatt av mineralogi, og gjennom sin lære hos professor J. Esmark foretok Heyerdahl flere "vitenskapelige" undersøkelser som ble publisert. På Værnes prestegård forbedret han jordbruket og gikk i spissen for å ta i bruk timotei. Heyerdahl ivret sterkt for private skoler, og klarte å opprette private "seminar" mens han var prest på Toten. Her besørget han at hele åtte bondegutter, mest husmannssønner, fikk undervisning. For dette mottok han ridderkorset av Dannebrogordenen i 1811, og samme år ble han medlem av Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab. I 1825 mottok han Nordstjerneordenen av kong Karl III Johan. Heyerdahl kunne være meget kvass, og kom nok ikke alltid like godt ut av det med stjørdalingene. I sine skriv har han ikke bare godt å si om Stjørdal og bygdefolket. Han ba da også senere om et nytt kall, og er kanskje den eneste presten som har forlatt Stjørdal "frivillig". Han forlot Stjørdal i 1835 og ble sogneprest på Gran, hvor han også døde.

Navn: Georg Ulrich Wasmuth.
Yrke: Offiser.
Bosted: Ytterøy, Levanger.
Representerte: Første Thronhjemske infanteriregiment.
Levetid: Født 19.3.1788 - Død 16.10.1814 (26 år).
Fødested: Kristiansund.
Relasjon: Bodde en stund på Ree gård i Stjørdal.

*Georg Ulrich Wasmuth
 (Malt av Ragna Hennig-Larsen,
 maleriet tilhører Eidsvoll 1814)*

Tilknytning: Eidsvollsmannen Wasmuth ble elev ved det Norske militære institutt den 18. juni 1801, og tilsatt som fenrik ved Første Thronhjemske infanteriregiment den 1. juni 1805. Han ble sekondløytnant i 1806, premierløytnant i 1808. I august 1808 utmerket han seg i felttoget i Jämtland. Han var visstnok en dristig offiser. Fra mai 1811 ble han kaptein og sjef for Ytterøy-kompaniet. Wasmuth fikk skjøte av Gunnar Olsen Ree den 18. februar i 1811 for 6 100 rdlr, men bodde trolig kun på Ree i knappe to år før han flytter til Ytterøy, som kaptein og sjef for Ytterøy-kompaniet.

Den 10. mai 1812 giftet Georg Ulrich Wasmuth seg i Værnes kirke med Mette Jacobine Christine von Hirsch, som var født og bodde på Bye gård i Stjørdal (nabogården til Ree). De fikk en datter, Susanne Johanna, født 17. mai 1814 mens Wasmuth var på Eidsvoll. Hun ble født på Værnes og døpt den 11. juli på Værnes. Det kan tyde på at hans høygravide kone dro hjem til sine foreldre på Bye gård på Stjørdal da Wasmuth dro til Eidsvoll. Hun var på Bye også når Wasmuth kom hjem fra Eidsvoll, og de døpte sin datter i Værnes kirke. Deretter forble hun på Bye, da Wasmuth dro ut i krigen igjen i Østfold sommeren 1814. Det er vanskelig å finne dokumentasjon på hvor Wasmuth er gravlagt på Ytterøy, selv om det visstnok i en dødsannonse i forløperen til Adresseavisen fra hans kone står at han døde på Øvre på Ytterøy den 16. oktober 1814.

Fra Aftenposten den 16.10.1964 (150-års markeringen etter Wasmuths død) heter det seg at det har vært umulig å finne bevis for at Wasmuth bodde på Ytterøy mens han var sjef for det Ytterøyske kompani, og at det heller ikke finnes overleveringer, slik det gjorde for de som kom etter ham. Så vidt jeg vet finnes det heller ikke innførsel for død og jordfestelse vedrørende Wasmuth i kirkeboka for Ytterøy. Dette er merkverdig, meget merkverdig, og skaper en liten tvil. Og når vi så vet at bautaen av Wasmuth ble reist der man "*tror han hviler*", faller noe av dokumentasjonen vekk for å gjøre ham hundre prosent sikker til "*ytterøyværing*". Med stor sannsynlighet skyldes usikkerhet vedrørende hvor Wasmuth er gravlagt, det faktum at kirka på Ytterøy ble flyttet, og at trolig enkelte av de som var gravlagt under/i kirka, ble lagt i en ny fellesgrav. Kanskje var dette tilfelle for Wasmuth? Men det slutter heller ikke der. I Rees saga, har Jon Tomas Leirfall, som nok i sin tur har hentet det fra Tobias Richter, skrevet at Wasmuth var Stjørdals andre eidsvollsmann. Så med andre ord er det en viss usikkerhet hvorvidt Wasmuth kan regnes som stjørdaling eller ytterøyværing i det han er med på Riksforsamlingen på Eidsvoll. Da fru Wasmuth ble enke giftet hun seg igjen den 28. august i 1818 med løytnant Jens Jacob Sejersted (f. 1796), brorsønn av delegat Johannes Sejersted på Notabelmøte (nevnt nedenfor her), og flyttet til Stiklestad, hvor hun på nytt ble enke i 1844. Hun døde i Trondheim i november 1878.

Regimentet valgte Wasmuth som sin representant til Riksforsamlingen. Han tilhørte som nesten alle trøndere Selvstendighetspartiet, men tok knapt del i ordskiftet. I 1814 var han med i kampene sørpå ved Glomma. I de minneord som er skrevet om Georg Ulrich Wasmuth går det frem at han nok levd ganske hardt under sin krigføring og kanskje fikk en "helseknekk". For sin innsats i krigen i Jämtland ble han ridder av Dannebrogordenen. Wasmuth er på et vis en 1/2 eidsvollsmann fra Stjørdal sett i relasjon til hans tilknytning til gården Ree og Bye, og gjennom en liten usikkerheten hvorvidt han bodde på Ytterøy eller Stjørdal da han ble valgt og likeså "når han var på Eidsvoll". Men vi krediterer ham selvsagt og gjerne til Ytterøy, siden de har hans bauta fra 1914, som i seg selv bør være en tilstrekkelig og god nok dokumentasjon.

Navn:	Johannes Klingenberg Sejersted.
Yrke:	Offiser.
Bosted:	Trondheim.
Representerte:	Trondhjemske armedivisjon.
Levetid:	Født 4.7 1761 - Død 17.9.1823 (62 år).
Fødested:	Lånke eller Melhus.
Relasjon:	Vokste opp på Stjørdal.

Johannes Sejersted
(Tegning av Amund Hagen i 2014)

Tilknytning: Var med på Notabelmøte. Johannes K. Sejersted var en umåtelig dyktig offiser som ble valgt ut av Christian Frederik til å delta på det såkalte notabelmøte på Eidsvoll den 16. februar 1814, hvor 21 utvalgte profilerte menn skulle legge grunnlaget for den kommende Riksforsamlingen. Han var muligens født i Melhus eller på Gjeving gård i Lånke, men flyttet med foreldrene til Mæle i 1774, da faren, Jens Fredrik Svane Sejersted fikk skjøte på Mæle av dødsboet etter sokneprest Peter Wessel Brown den 1. januar 1774 for 2 325 rdlr. Denne Jens Fredrik Sejersted har fått æren for å ha innført poteta til Stjørdal i 1773.

Den 27. mai 1814 ble Johannes Sejersted utnevnt til generalmajor og sjef for generalstabten. Under krigen i 1814 var det hans plan som ble lagt til grunn, en plan han hadde utarbeidet i 1813 mens han var stabssjef hos Christian Frederik, som ble valgt til konge på Eidsvoll den 17. mai. Senere flyttet Sejersted tilbake til Trøndelag hvor han ble general og øverstkommanderende i Trondhjemske armedivisjon. Odelsretten til Mæle gård i Stjørdal ga Johannes til sin bror Frederik, f. i 1769, gjennom et skjøte av 11. mai 1795. Frederik ble også en kjent offiser og ridder av Sverdordenen. Under kroningen av Karl Johan i 1818 fikk Frederik en æressabel av kongen. Denne yngre bror av vår Johannes solgte Mæle gård i 1835 og kjøpte Medbroen. Men historien slutter ikke der. Gjennom brorens sønner skapes ytterligere relasjoner til eidsvollsmennene. Sejersted d.y gifter seg i Skatval kirke i juni 1795 med Margrethe Jacobea Lund. Deres første sønn er Jens Jacob Sejersted, født i 1796 - død i 1844, som ble gift med fru Wasmuth, enke av eidsvollsmannen omtalt i dette kapitlet. Og som ikke det var nok: Den andre sønnen av Frederik Sejersted, nemlig Johannes Mathias Sejersted, født 13.mars i 1797 (død i Vang, Hedemark i 1886) blir gift i Værnes kirke den 26. juni 1820 med ingen ringere enn Fredrikke Dorothea Heyerdahl, datter til sognepresten og eidsvollsmannen Hieronymus Heyerdahl. *"Verden var heller ikke på den tiden så stor, og allianser var viktige"*.

Du skal ikke ha vært særlig våken på skolen dersom du ikke har fått med deg den kjente setningen fra Riksforsamlingen på Eidsvoll, nemlig da de som var igjen på Eidsvoll den 20. mai dannet broderlenken og ropte ut: *"Enig og tro til Dovre faller"*, visstnok etter initiativ fra Jens Schouw Fabricius (senere admiral). Hvor stammer dette uttrykket fra? Det er selvsagt usikkert, men følgende kan være en mulighet: fra Bibelen, fra en sang ved festreisene, Salme 125, vers 1: *"De som setter sin lit til HERREN, er som Sion-fjellet; det skal aldri rokkes, men stå til evig tid"*. Kanskje er *"Enig og tro til Dovre faller"* en omskrivning/tolkning herfra. (Ref. Sigrun Dahl Storholmen). Eller følgende: Da kronprins Frederik, senere Frederik VI, i 1788 reiste til Norge på vegne av sin sinnssyke far, hadde han med noen mynter. Det resterende opplag av disse tok Christian Frederik med seg på sine reiser i januar/februar 1814, som han delte ut for å oppilne folket til patriotisme og kampglød for det selvstendige. Det sies at representantene på Eidsvoll også fikk hver sin mynt fra Christian Frederik. På myntens bakside står følgende: *"Urokkelig som Dovres høye Fjelde, staar Norges sønners Troskab, Mod og Velde"*. (Ref. Anders Berg). Var det herfra Fabricius hentet sin inspirasjon?

Jens S. Fabricius
(Ukjent maler, tilhører Oslo museum)

Frederik Meltzer
(Malt av Carl Peter Lehmann)

Etter Eidsvoll hadde Norge sitt eget flagg som var det danske med den norske løven i fremste øvre felt. Det vedvarte frem til 1821 da Norge fikk nåværende flagg etter forslag fra eidsvollsmannen Frederik Meltzer, det som tillegg til det senere norske unionsflagget (1844-1899), ref. sildesalaten. Clamer Meltzer i Trondheim, tidligere skolesjef på Luftforsvarets Flygeskole på Værnes, er direkte nedstammet fra denne Frederik Meltzer.

Til og med under den uformelle, spontane seremonien den 20. mai var det muligens Fabricius som hevdet at slik holder man ikke en broderkjede. Derfor ble armene senket og krysset, slik Nicolai Wergeland skrev det: "Enhver gav sin venstre Sidemand høire og høire Sidemand venstre Haand, og i denne Stilling raabte vi: Enige og troe, indtil Dovre falder!"

Det er mulig at dersom ikke Christian Frederiks intermesso hadde skjedd i 1814, ville Sverige og Karl Johan ha tatt oss med makt, og vi hadde blitt en del av Sverige, og vår hovedstat hadde kanskje vært Stockholm. Karsten Alnæs skriver i sin bok *Miraklenes år* at både Karl Johan og Christian Frederik hadde det til felles at ordene og løftene deres ikke stod til troende, de hadde skjulte personlige motiver begge to. Christian Frederik ønsket å bli konge over både Danmark og Norge. Karl Johan hadde nok kun et fedreland, det Frankrike han hadde forlatt. Han følte seg aldri hjemme i Sverige, og derfor heller ikke i Norge. Han lærte seg aldri

språket. Og han forsøkte nok hele tiden å strupe den norske uavhengigheten han tidligere taktisk hadde talt så varmt for. Alt Karl Johan utrettet for den norske selvstendigheten, gjorde han mot sin vilje, skrev Ernst Sars. Karsten Alnæs sier det slik: *"I ettertid er det lett å se at de to fyrstene (CF og KJ) talte med kløyvd tunge. En kan også undre seg over hvor naive mange nordmenn var når de trodde på først den ene, så den andre, og forespeilte seg at Europa ville juble over hva som skjedde den våren på Eidsvoll"*. En kan ut av dette igjen undres over hvorfor vår nasjonale hovedgate heter Karl Johan! Problemet for mange nordmenn da som nå, er at de lever i romantikkens verden. Naive nisjeprodukter og troen på at fellesskapets forflatning løser alt. Vi har selv holdt oss nede og ikke tillatt initiativ, motstand og kamp som kan koste liv. Offerviljen har ikke fått vekstvilkår. Norge var en kasteball i 1814, og en skulle tro vi trives med det fortsatt, naiviteten og byråkratiet tar ingen ende. Vi skal i år feire 200-årsjubileet for vår selvstendighet. Mon tro om vi blir så mye eldre. Mange mener at flagget, kristendommen, norske tradisjoner, 17. mai og våre verdier står for fall. Da ryker også landet.

Den 16. mai 1964 ble Grunnlovsvarden på Hjerkinns avduket, etter et initiativ fra Ungdommen, som et manifest til vern om Grunnloven. Hvorfor nettopp på Dovrefjell sier seg selv, selv om det ikke er dokumentert at det var Fabricius sine egne ord. Den 17. mai 2014 ble manifestet overrakt fra Ingeborg Flesvik og Hans Olav Løkken, som avduket Grunnlovsvarden for 50 år siden, til ungdommer fra fjellkommunene rundt Dovrefjell. De skal ta dette med frem til 2064, og gi det videre. Grunnlovsvarden ble ikke nevnt av NRK, som var til stede, ei heller er berørt på Eidsvoll 1814 sin webside. Undertegnede vil hevde at dette er en gedigen dobbelttabbe. Gjennom sitt fravær fikk landet heller ikke ta del i den eventuelle litterære bakgrunnen for ordspråket: *"Enig og Tro til Dovre faller"*.

De fem sønnene

Ingen døtre av eidsvollsmannen vokste opp, men de fem sønnene drev etter hvert hver sin gård: Ersgard, Hofstad, Vifstad, Voll og Leirhaugan. Hver av sønnene fikk av sine foreldre et prektig skap. De var helt like, og finnes den dag i dag. Ridesalen som Petter Johnsen Ertzgaard brukt på turen til Eidsvoll ble med til Vifstad, men ble for få år siden forært tilbake til Ersgard. Ellers fins mange gjenstander etter eidsvollsmannen: tobakksskrin, pipe, sølvskjeer, notatbøker, håndbok for soldater etc. Ei skjorte etter PJE skal også forefinnes.

Bjørn Sakshaug, gift med Kjellrun, i historisk samtale med en ivrig turist

Amerika

Av eidsvollsmannens barnebarn i Ersgard reiste fem til Amerika, bare Peter ble igjen i Norge. Det har nok vært lite kontakt med dem, men det finnes en del navn funnet i brev til Kjellruns gammeltante Anna (f. 1884). Anna var ei ugift søster av John Petersen Ertsgård. Hun bodde i gården og stelte for sin far, Peter Johnsen Ertsgård, til han døde i 1925. Da sørget brødrene hennes for at hun fikk tomt og bygde hus i utkanten av gården ved elva (Skogglimt). Det ble sagt om Anna, at hun levde sitt liv uten helt å følge med tiden og utviklinga, og var sterkt knyttet til Ersgard, som hun kalte "rette gården".

2. verdenskrig

Arne Ertsgård, f. 1918, deltok på Hegra festning. Okkupantene skjøt i 1940 tvers gjennom huset for å ta dem som de trodde gjemte seg i husene på Ersgard. Bestefar på den tiden, John Petersen Ersgard, som gjemte seg i sengekammerset sammen med kvinner og barn, ble truffet i baken, men ble frisk igjen. Senere brukte tyskerne rommene i 2. etasje på kåret, uten at noen ble skadet av det.

Peter Ertsgård, bror til Kjellrun, er hoveddrengen på gården, med ansvar for blant annet veden

Ersgard inn i fremtiden

Dagens eiere av Ersgard er Grete Sørebo og Stein Sakshaug, sistnevnte rett nedstigende fra eidsvollsmannen Petter Johnsen Ertzgaard. De syns det er en interessant oppgave å forvalte gården. Å være eier av et sted som Ersgard, er som å være del av en stafett; ta vare på det grunnlaget forgjengerne har lagt, og forvalte stedet etter beste evne. Ersgard er med sine store gamle hus kostbare å vedlikeholde. Derfor har de valgt å fylle husene med aktivitet som er med å betale for både vedlikehold og videreutvikling av gården. At det er mye folk innom gården er bare hyggelig. "Uten aktivitet ville Ersgard vært mindre attraktiv som bosted for oss", sier Grete og Stein.

Fra Storstuggu på Ersgard

Ersgard er i dag først og fremst et møtested for bedrifter som kombinerer møter og kurs med god mat og god drikke i gårdensorststue. Private lag er også hjertelig velkomne til konfirmasjoner, bursdager og bryllup, eller til vennesaammenkomster gjennom ei helg eller uke.

Gården har stemningsfulle serveringslokaler i Storstuggu, som gjestene alltid har for seg selv. Her serverer Kjellrun bondekost på bondevi. Storstuggu har stått uforandret siden husene ble bygd, og danner en unik ramme rundt alle måltidene på Ersgard.

Vertskapet håper at det over 250 år gamle tunet får besøkende til å senke skuldrene og slappe av i en tradisjonsrik og uformell atmosfære. Ersgard er det ideelle møtestedet for ledere som ønsker å sette fokus på de store og lange tankene i bedriften. Lokalene passer utmerket for ledergrupper, prosjektgrupper og små *workshops*. For bedrifter skreddersyr Ersgard døgnpakker, og kan servere middag for grupper opp til 45 personer. Gården har kurs- og møtelokale for 40 personer, med audiovisuelle hjelpemidler. Vertinne og *kokarkjærring*, Kjellrun, varter opp med raus bondekost med gode råvarer fra Trøndelag. Vertsfolket kan også sy inn kulturelle innslag dersom det ønskes.

På Ersgard har det i ti generasjoner blitt servert tradisjonsrik bondekost til alle trengende og gjester. Hovedretten serveres alltid to ganger i terriner som sendes fra gjest til gjest. Kalvefrikassé og saltkjøtt minner om gamle dager for de fleste, og bestemor nikker gjenkjennende til byggrynskrem med bær. Til lunsj og kveldsmat serveres oftest rykende varme supper med hjemmebakket brød og godt tilbehør. I tillegg til å være et møtested for næringslivet, ønsker gården å være et trivelig sted for alle som har noe å feire. Ersgard er passe stort og et godt egnet sted for å feire konfirmanten sin store dag.

Ute er det godt med sitteplasser, og tunet er gjerdet inn slik at det er trygt for små barn. Det finnes mye leker til barn både inne og ute. Gården har også plass til små bryllup. Ersgard har skjenkebevilling med alle rettigheter. Det romslige tunet gjør det mulig å samle store grupper i sommerhalvåret. I 2014 utfordrer Ersgard seg selv, og lager en rekke arrangement med flere hundre gjester på gården. Da tas også uthusrommene rundt tunet i bruk. I 2014 ble Ersgard valgt som arrangørsted for Kulturminnevernets grunnlovsfeiring i Nord-Trøndelag.

Så langt det er plass ledig kan små grupper og enkeltgjester bo i Ersgard sitt Bed & Breakfast. Ersgard tilbyr overnatting med selvbetjent frokost i tradisjonsrike og stemningsfulle omgivelser i Stuggulåna. Stuggulåna er ei tradisjonell trønderlån, og hovedbygningen på gården. Gården har åpent hele året og har åtte personlige rom med til sammen 14 gjester. Egen anretning med kjøleskap, mikro, vannkoker og enkelt dekketøy finnes i loftsstuen, sammen med TV og gratis trådløst internett. Felles bad og toalett på gangen. Tre av soverommene hører sammen i en leilighet i kårenden av Stuggulåna med eget kjøkken, og egner seg godt for selvhushold.

Vertsfolket i 2014: Grete Sørebo og Stein Sakshauq

I Smia ved elvekanten har gården en enkel overnatting til pilegrimer og andre som ønsker et slikt tilbud. Utstyrt med ovn, peis, kjøkkenkrok, sittegruppe, to senger og et flatsenggolv med plass til seks gjester. Gjestene i Smia har tilgang til dusj og WC på gården, 150 meter unna. På låven har interiørblogger og redesigner Irina Hjertø flyttet inn med masse spreke farger, retro møbler og mange små og store skatter. Hun selger også trelekene som var i den tidligere gårdsbutikken "Handel ved Elva". Irina åpner gjerne butikken for gjester som vil ha en pause mellom møte og middag, og har dessuten åpent noen timer hver søndag.

I driftsselskapet Ersgard AS er fokuset først og fremst på møter og selskaper. Da er det flott at Irina driver "All of Irina" på låven og gir gjestene flere opplevelser å velge i. Samarbeidet "Route 26" organiserer ni damer som driver hver sin forretning langs veien mellom Hell og Hegra. 2014 er det første året at "Route 26" organiserer ferdigpakkede opplevelser. Nå kan gjestene for eksempel lære om baking hos Eidum gårdsbakeri, spise lunsj og besøke "All of Irina" på Ersgard og se på dyrene på Øfsti søndre. For bedrifter kan Ersgard tilby hele opplevelsen som en ferdig pakke. Det er fortsatt plass for flere leietakere på Ersgard. Kanskje en snekker, gartner eller flatbrødbaker har lyst til å lage seg en arbeidsplass her?

Ersgard har eget laksevald i Stjørdalselva. I perioden 1. juni - 31. august kan fiskekort kjøpes på gården for fiske av laks. Bedrifter og private kan bestille laksefiske som en gruppeaktivitet på en bedriftssamling, gjerne kombinert med servering i gapahuken nede ved elva. Utstyr og guiding kan leies. Ersgard har tre vald i elva. Nestrøa fiskeplass er preget av steinfylling, egnet for flue- og markfiske. Her ligger et tidligere sommerfjøs, som er innredet enkelt og hjemmekoselig. Den har både kjøkkenkrok med vedkomfyr og romslig sittegruppe, og egner seg godt for laksefiskere og andre gjester som vil ha et krypinn for å sove noen timer eller for å ta en matpause.

Øra er ei lang grusør, og godt egnet for alle redskapstyper. Dette valdet ligger nærmest gården. Midt på valdet ligger Gapahuken, der både lokale fiskere og tilreisende gjester møtes. Den store 50-årsflommen i 2006 forandret mye på steinøra. Mesteparten av øra begynner å gro til med vegetasjon, og det begynner å vokse små trær der. Helt nederst mot vest går skogen tett ned mot elva, og her er det mulig å lure laks som kommer oppover langs land. Hølen er en bergplass. Dette er et dypt og utfordrende vald med få standplasser, og en må stå på relativt små avsatser i fjellet. Fiske her er en kunst, som kan være svært spennende.

Ved å utnytte det gamle gårdstunet, og forvalte det gjennom aktiv bruk, har dagens eiere funnet en driftsform som gjør at Ersgard i dag har flere arbeidsplasser og er en mer vital bedrift enn på lenge. Det er store muligheter for å videreutvikle gården som møtested i tett samarbeid med mange gode samarbeidspartnere. Grete og Stein gleder seg til å fortsette utviklingen av gården.

Epilog

Det var altså to reelle eidsvollsmenn fra Stjørdal, pluss en halv (Wasmuth). Av disse er det kun Petter Johnsen Ertzgaard som er gravlagt her på Stjørdal. Heyerdahl fikk i 2013 sin minnebauta i prestegårdshagen. Men Wasmuth har ingen minnestein eller plate etter seg, for eksempel på Ree. Det burde han så absolutt ha. La oss til slutt vende tilbake til eidsvollsmannen Petter Johnsen Ertzgaard, mannen som har satt Ersgard og Stjørdal på kartet. Mannen som har den største bautaen på Værnes kirkegård, hvis bekransning har funnet sted hver 17. mai siden krigen (og trolig ved anledninger før det også, kanskje tilbake til 1914).

Mannen som mange mener var på "feil side" på Eidsvoll. Ja, mon tro det! For faktisk var det han som vant! At en taper en kamp i de innledende runder betyr kanskje ikke så meget, bare en går videre og vinner finalen. Det er et ikke så lite paradoks, at Petter Johnsen Ertzgaard var trønderen som til slutt kom på det "vinnende" laget. Det er vel tvil om han selv skjønte det den gangen han avga sin stemme. Og det er vel tvil om vi som kom etterpå noen gang helt riktig har skjønnet hva som foregikk de hektiske månedene i 1814, da vi fikk vår selvstendighet, og langt mindre i 1905 da vi forlot unionen med Sverige - da knapt de som var med skjønte det. Petter Johnsen Ertzgaard hadde bein i nesen, det hemmet ikke teften. Jeg synes å ane at beinet fortsatt er der på hans etterkommere. Visjonene lever i hans ånd - fremover, nyskapning, men solid forankret i en historisk atmosfære av forpliktende kulturarv og jordnært biologisk miljø.

